

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Diplomová práce

VÝVOJ PŘÍPRAVY DĚTÍ
NA PŘÍJETÍ EUCHARISTIE A SVÁTOSTI SMÍŘENÍ

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Michal Kaplánek Th. D.

Autor práce: Bc. Kateřina Brychtová
Studijní obor: Učitel náboženství a etiky
Ročník: IV.

2007

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Děkuji vedoucímu diplomové Doc. Mgr. Michalu Kaplánkovi Th. D.
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

1 Úvod.....	6
2 Příprava na přijetí svátostí v dějinách.....	7
2.1 Příprava na přijetí svátostí u prvních křesťanů.....	8
2.2 Středověk.....	11
2.3 Situace po Tridentském koncilu.....	12
2.4 Jansenismus.....	14
2.5 Období vlády Marie Terezie a Františka Josefa.....	14
3 Období vydání dekretu Quam singulari a jeho uvádění do praxe	15
3.1 Obsah dekretu Quam singulari	16
3.2 Pravidla o svatém přijímání a svaté zpovědi dětí.....	16
3.3 Provádění dekretu Quam singulari u nás.....	18
4 Situace od začátku 20. století do Druhého vatikánského koncilu.....	19
4.1 Přípravy prvokomunikantů.....	21
4.2 Materiály pro přípravu prvokomunikantů.....	29
4.2.1 Katechismus katolického náboženství.....	29
4.2.2 Katecheze pro obecné školy.....	30
4.2.3 Cesta k Bohu.....	31
4.2.4 Katolická prvouka.....	32
4.2.5 Celý rok s dětmi.....	32
5 Situace po Druhém vatikánském koncilu.....	33
5.1 Přípravy prvokomunikantů.....	36
5.2 Materiály pro přípravu prvokomunikantů.....	38
5.2.1 Katolický katechismus.....	39
5.2.2 Katolický katechismus – Život z víry.....	40
5.2.3 Příprava k první svaté zpovědi a k prvnímu svatému přijímání.....	41
5.2.4 Katecheta kreslí.....	41
5.2.5 Seminární práce z katechetiky.....	42
5.2.6 Svátost smíření a eucharistie	43
6 Současná situace.....	45
6.1 Přípravy prvokomunikantů.....	47
6.2 Materiály pro přípravu prvokomunikantů.....	51

6.2.1 Příprava ke svátosti smíření a svatému přijímání.....	52
6.2.2 Příprava rodičů a dětí k prvnímu svatému přijímání.....	54
6.2.3 Bůh k nám přichází.....	56
6.2.4 Odpuť.....	57
6.2.5 Svátost smíření.....	58
6.2.6 Příběhy k prvnímu svatému přijímání.....	58
6.2.7 44 katechezí pro mladší děti.....	59
6.2.8 Přijď, Pane Ježíši	60
6.2.9 Nejvzácnější dar.....	61
6.2.10 A přece přinášeji štěstí	62
6.2.11 Jsme tvé děti, Pane Ježíši.....	66
6.2.12 Příprava prvokomunikantů ve farnosti Pyšel.....	66
6.2.13 Příprava prvokomunikantů ve farnosti Velké Němčice.....	68
7 Srovnání materiálů používaných při přípravách prvokomunikantů.....	70
8 Závěr.....	71
9 Seznam literatury.....	76
10 Abstrakt.....	79

1 Úvod

První a nejdůležitější impuls pro volbu tématu diplomové práce byl návrh, který vznesl Doc. Mgr. Michal Kaplánek Th. D.. Jednalo se o myšlenku, že by bylo dobré zpracovat téma provádění příprav prvokomunikantů. Téma mě zaujalo, protože jsem několik let pracovala jako učitelka náboženství. Tato práce zahrnuje i přípravu dětí na první přijetí svátosti smíření a svatého přijímání, kterou jsem vedla společně s knězem. Z vlastní praxe tedy vím, jak problematické je hledání kvalitních materiálů, potřebných pro tuto práci. Jsem přesvědčena, že pokud se někdy v budoucnu vrátím k práci učitele náboženství nebo pastoračního asistenta, bude mi vše, co jsem prostudovala a následně popsala v diplomové práci, velmi užitečné.

Určitý čas jsem se snažila shromáždit literaturu a materiály, které se zabývají touto tematikou. Velkým přínosem byla návštěva knihovny v klášteře premonstrátů v Nové Říši, kde jsem si díky ochotě opata Rudolfa Mariana Kosíka mohla půjčit knihy, z kterých jsem získala cenné informace pro diplomovou práci.

Moje práce věnuje pozornost samotnému vývoji příprav prvokomunikantů, proto jsem zvolila chronologické rozdělení. Každá kapitola se zabývá určitým časovým obdobím, které bylo nějak podstatné pro vývoj příprav dětí na svátosti. Po úvodu následuje druhá kapitola, ta je věnována přípravě dětí na přijetí svátostí v dějinách, snažím se zde ukázat, jestli se v jednotlivých obdobích přípravy konaly a pokud ano, jak probíhaly. Jednotlivé podkapitoly popisují období prvních křesťanů, středověk, situaci po Tridentském koncilu, období ovlivněné působením jansenistů, období vlády Marie Terezie a Josefa II. Třetí kapitola je věnovaná dekretu *Quam singulari*, jeho obsahu a provádění na našem území. Tento dekret znamenal velký zlom v provádění příprav prvokomunikantů. Hlavním pramenem pro zpracování této kapitoly byl právě zmíněný dekret, který se mi podařilo díky ochotě opata premonstrátského kláštera v Nové Říši získat tak, jak byl poprvé vydaný v roce 1911 v *Acta Curie brněnské diecéze*. Věnuji se jeho uvádění do praxe a reakcím na něj. Čtvrtá kapitola si všímá situace, která je v naší zemi, a to od začátku dvacátého století do Druhého vatikánského koncilu. Podkapitoly poukazují na to, jak v tomto období byla dobře propracovaná struktura příprav i metodiky, z kterých se při přípravě vycházelo. Co viděli autoři těchto materiálů jako důležité, čemu věnovali pozornost a jaké řešili problémy. Pátou kapitolu věnuji Druhému

vatikánskému koncilu, změnám, které přinesl a dalšímu vývoji. Změny, které přinesl koncil se dotkly i příprav prvokomunikantů. Přestože v naší zemi bylo dlouhé období nesvobody, kdy nemohla církev působit, jak by chtěla a jak by bylo potřeba, snažili se kněží pokračovat ve své činnosti a to často ve velice ztížených podmínkách, pod dozorem a hrozbou vězení. Přípravy prvokomunikantů se konaly v mezích možností. Podařilo se vydat některé materiály, které bylo možné pro přípravy využít. Několik jich vyšlo jen pro potřebu semináře, jiné v samizdatu. Pro příklad uvádím v poslední podkapitole některé z těchto materiálů. Předposlední kapitolou je současná situace. Církev po revoluci v roce 1989 může opět svobodně působit. Mění se nejen společnost, ale je třeba měnit i postavení církve, hledat nové pastorační metody, nová pole působnosti. Církev stojí mnohdy před problémem, jak působit, jak vést katechezi v této situaci. V podkapitolách jsem se pokusila nastínit, jak jsou v dnešní situaci vedeny přípravy prvokomunikantů. Abych lépe zmapovala jejich průběh, oslovila jsem na rekolekci kněze jihlavského děkanátu a zpracovala jejich zkušenosti, názory a praktické postřehy, které jsem doplnila postřehy z vlastní praxe.

2 Příprava na přijetí svátostí v dějinách

Církev od svého počátku procházela různými etapami vývoje a každé období se nějakým způsobem odrazilo v životě církve, literatuře, prožívání, chápání pojetí svátostí. Během staletí církev upřesňovala svoji nauku, zdůrazňovala co je důležité pro spásu, jak žít podle víry a snažila se ukazovat to podstatné. Musela chránit svou pravou nauku i tradici, nenechat se příliš ovlivnit dobou a novými názory jednotlivců, kteří se často snažili vykládat učení církve po svém. Jak se měnil pohled na jednotlivé svátosti, vyvíjel se také způsob příprav na jejich přijetí. Chci poukázat na to, jak byla prováděna příprava na první přijetí svátosti smíření a svatého přijímání, na co se kladl důraz, čemu byla věnována pozornost a jak tyto svátosti prožívaly děti.

Ke zpracování podkapitol věnujících se dějinám jsem použila knihy *Dějiny katolické církve*¹ J. Kadlece a *Malé církevní dějiny*² A. Franzena. Dále knihu L. Pokorného *Světlo*

¹ KADLEC, J. *Dějiny katolické církve*. Olomouc: Vydavatelství University Palackého 1993.

² FRANZEN, A. *Malé církevní dějiny*. Praha: Zvon, 1992.

svátosti a času³, ve které se autor zabývá podstatou, významem a vývojem obřadů jednotlivých svátostí. Další použitou literaturou je kniha Svátostné pokání v různých liturgických tradicích⁴ jejímž autorem je L. Zerhau. Dále se jedná o knihu Dějiny české katechetiky I.díl⁵ F. Košáka, ve které autor popisuje vyučování náboženství v dějinách křesťanství na našem území, především věnuje pozornost katechismům, které se používaly v jednotlivých obdobích. Jedním z dalších pramenů je kniha Vyučování náboženství na národních školách⁶ J. Hronka, která popisuje dějiny vyučování náboženství, vyučování v rodině a ve škole, jaké jsou cíle a metody vyučování náboženství, v poslední části knihy se autor věnuje školství obecně. Kniha Liturgika⁷ A. Adama, ve které se autor věnuje křesťanské bohoslužbě a jejímu vývoji, my také poskytla potřebné informace pro zpracování daného tématu. Poslední použitou literaturou jsou skripta Katechetiky C. Novákové.⁸

2.1 Příprava na přijetí svátostí u prvních křesťanů

Jak jsem již uvedla v úvodu základní literaturou, ze které jsem vycházela při zpracování tématu o přípravách na přijetí svátostí u prvních křesťanů, jsou knihy o dějinách církve a to knihy autorů J. Kadlece⁹ a A. Franzena¹⁰.

První křesťané velice silně prožívali svůj vztah ke Kristu. Žili ze vzpomínek na Ježíše Krista a setkávali se s těmi, kteří ho znali. Ježíš a jeho učení pro ně bylo něčím blízkým. Víru přijímali a svátosti byly udělovány společně celým rodinám, proto přípravě dětí nebyla věnována zvláštní pozornost. Prvotní církve se rozrůstala. Apoštolové a jejich žáci šířili Ježíšovo učení tak, jak jim Ježíš řekl. Brzy se, ale nové učení stalo nebezpečným pro císařství i pohanství. Začalo velké pronásledování, mnoho křesťanů umíralo pro svoji víru jako

³ POKORNÝ, L. *Světlo svátosti a času*, 2. uprav. vyd. Praha: ZVON, 1990.

⁴ ZERHAU, L. *Svátostné pokání v různých liturgických tradicích*. Velehrad: Refugium Velehrad – Roma, 2003.

⁵ KOŠÁK, F. *Dějiny české katechetiky I.díl*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1922.

⁶ HRONEK, J. *Vyučování náboženství na národních školách*. Praha: Vyšehrad, 1935.

⁷ ADAM, A. *Liturgika*. Praha: Vyšehrad, 2001.

⁸ NOVÁKOVÁ, C. *Katechetika*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1991.

⁹ Srov. KADLEC, J. *Dějiny katolické církve. I. díl*. Olomouc: Vydavatelství University Palackého 1993. s. 23 – 146.

¹⁰ Srov. FRANZEN, A. *Malé církevní dějiny*. Praha: Zvon, 1992. s. 14 – 84.

mučedníci. Mezi nimi najdeme i děti. Za všechny uvedme příběh svatého Tarzicia, ten je příkladem dítěte, které obětovalo svůj život raději než, aby bylo zneuctěno Tělo Kristovo.

Velké pronásledování a utrpení prvních křesťanů ukončil roku 313 Konstantin Veliký vydáním Ediktu milánského. Tímto dekretem dostali křesťané svobodu. Křesťanství bylo postaveno na stejnou úroveň jako pohanství. Konstantin Veliký různě podporoval křesťanství. Církev se stává po mnoha letech pronásledování svobodnou. Dostává možnost se dále rozvíjet. S tím přicházejí kromě radostí i problémy. Církev se rychle rozrůstá, přibývají noví křesťané, kteří neprožili utrpení pronásledování, jsou více otevřeni světu a často chtějí přizpůsobit některé články víry názorům vycházejícím z pohanství. Církevní představitelé mnohdy stojí před problémem jak uchránit pravou víru.

Velký příliv věřících do církve a návrat těch, kteří ze strachu před pronásledováním zapřeli svoji víru, měl vliv na slavení svátosti smíření. Již dříve bylo zvykem vyznávat se ze svých hříchů veřejně a tato praxe pokračuje i nadále. Mění se udělování pokání, které je nyní delší a náročnější. Často pokání trvalo i několik let a to podle hříchu, kterého se člověk dopustil. Kajicník mohl dostat rozhřešení až po uplynutí doby pokání. Ladislav Pokorný ve své knize *Světlo svátosti a času* upozorňuje na to, že pro prvotní církev nebyl hřích jen soukromou záležitostí jednotlivce, kterou je možné vyřídit mezi čtyřma očima, ale hřích byl záležitostí, která se dotýká všech. Obrácení hříšníka bylo veřejnou záležitostí.¹¹ Svátost smíření byla výzva k obrácení, smíření, pokání a byla jí věnovaná každodenní pozornost. Každý hřích prožívala s hříšníky celá obec, modlila se ně. Hříchem byl člověk vyloučen ze společenství církve a po vykonání pokání jej zase společenství přijalo zpět.¹²

První křesťané kladli velký důraz na lámání chleba, které pro ně znamenalo osobní setkání s Kristem. Setkávali se při večeři, po které lámali chléb a žehnali víno, tak jak to ustanovil Ježíš Kristus. Později oddělují lámání a žehnání chleba od večeře. Setkávají se v domech ráno den po sobotě, připomínají si zmrtvýchvstání, modlí se, lámou a žehnají chléb a víno. Jedná se o radostné setkání celého společenství, děkovnou obětní hostinu. Křesťané se

¹¹ Srov. POKORNÝ, L. *Světlo svátosti a času*, 2. uprav. vyd. Praha: ZVON, 1990. s. 42 - 45.

¹² Srov. ZERHAU, L. *Svátostné pokání v různých liturgických tradicích*. Velehrad: Refugium Velehrad – Roma, 2003. s. 30 – 42.

snažili mít chléb stále u sebe, aby mohli přijímat, i když se z nějakých důvodů nemohli účastnit slavnosti. Nezapomínali přinášet eucharistii také nemocným a umírajícím.¹³

V této době jsou hlavními hlasateli evangelia apoštolové a jejich žáci. O jejich vzpomínky, vyprávění a rady se opírá celé učení prvotní církve, které se postupně formuje, jak můžeme vidět v Novém zákoně ve Skutcích apoštolských a Listech apoštolů. Později začíná církev svoji nauku upřesňovat na koncilech a synodách.

V tomto období se setkáváme s tzv. katechumenátem. Církev se snažila těm, kteří se chtěli stát jejími členy, předat svoji víru i nauku, a tak je dobře připravit na přijetí svátostí. To měl za úkol právě katechumenát. Jak uvádí Katechismus katolické církve: „ stát se křesťanem to vyžadovalo už od dob apoštolů projít cestu uvedení do křesťanského života v několika úsecích. Na této cestě musely být některé podstatné prvky: ohlášení slova, přijetí evangelia, které vede k obrácení, vyznání víry, křest, vylití Ducha svatého, přistoupení k svatému přijímání.¹⁴

A. Adam píše ve své knize Liturgika, která se zaměřuje na křesťanskou bohoslužbu, že: „už na konci druhého století církev vytvořila pro ty, kdo žádali křest instituci katechumenátu, ten trval ve většině případů tři roky. Během této doby se měl katechumen, jak se nazývali účastníci katechumenátu, seznámit postupně s učením víry. Učení se předávalo při katechezích.¹⁵ Katechumenát byl původně rozdělen dvě části. První částí bylo přijetí člověka mezi katechumeny, které začínalo přihlášením a zkouškou u biskupa nebo kněze, ten měl prozkoumat s jakým úmyslem dotyčný přichází. Potom byl přijat označením kříže, vkládáním rukou a podáním soli. Teprve pak mohlo začít vyučování v základních pravdách víry. V druhé části se mohli katechumeni účastnit mše svaté a to až do konce evangelia a jeho výkladu, potom dostali požehnání od biskupa a odešli. Doba katechumenátu zpočátku trvala i několik let, protože nešlo jen o naučení pravd víry, ale především šlo o celkovou změnu života. Vyučování katechumenů zakončoval biskup, který se přesvědčil, jak jsou katechumeni připraveni. Svátosti se udělovaly o Velikonocích a o Letnicích. A to společně křest, biřmování a svaté přijímání. Po přijetí svátostí následoval osmidenní kurs vyučování, který měl novým

¹³ Srov. FRANZEN, A. *Malé církevní dějiny*. Praha: Zvon, 1992. s. 22.

¹⁴ Srov. Katechismus katolické církve. Čl. 1229. Praha: Zvon, 1995.

¹⁵ Srov. ADAM, A. *Liturgika*. Praha: Vyšehrad, 2001. s. 167.

křesťanům pomoci v utvrzení vztahů ke Kristu a jeho církvi, v dalších vyučováním se potom dozvídali další tajemství víry. Největší rozkvět katechumenátu byl ve IV. a V. století, později zvolna upadal, v VI. století přestal úplně.¹⁶ Když byl katechumenát ukončen zůstala po něm většina liturgických prvků a textů ty se staly součástí jednoho křestního obřadu bez časového rozložení. Druhý vatikánský koncil se problémem katechumenátu zabýval v souvislosti s křtem dospělých a dětí školního věku.¹⁷

2.2 Středověk

Můžeme pozorovat rozdíl mezi prožívání svátostí ve středověku a u prvních křesťanů. Svátosti se měnily a zpověď především. Stala se více soukromou záležitostí a konala se mnohem častěji. Věřící se vyznávali kněžím, kteří k nim po vyznání promlouvali, někdy se společně modlili litanie a žalmy. V této době vznikali penitenciáře, jednalo se o seznamy hříchů a dostiučinění za jednotlivé hříchy.¹⁸

Ve svátosti oltární kladl středověk velký důraz na reálnou přítomnost Ježíše Krista. Eucharistie dostávala stále více nádech něčeho tajemného, mystického. Lidé z velké úcty přestávali přistupovat ke svatému přijímání, ale rostla touha vidět Nejsvětější svátost oltární. Chtěli se jí poklonit. Z této situace vznikla potřeba adorací. Zároveň se rozvíjelo množství lidových pobožností. Byla od sebe oddělena oběť mše svaté a večeře Páně, k přijímání chleba a vína potom přistupovali jenom kněží. Mše svatá, která byla sloužena v latině, byla pro mnoho lidí nesrozumitelná. Při mši svaté se zdůrazňovala úloha kněze a věřící začali být pasivními účastníky, stávali se diváky obřadu, kterému stále méně rozuměli.¹⁹

Náboženská výchova středověku byla hlavně v rodinách. Rodiče a křestní kmotři měli předat dětem základ víry. Ostatní náboženské vzdělání získávaly děti ve farních a klášterních školách. Jednou z prvních metodik náboženství je spis *De disciplina ecclesiastica*, jejímž autorem je Rhabanus Maurus.²⁰ Ve středověku katechezi spíše nahrazovalo kázání. Vyučování

¹⁶ Srov. HRONEK, J. *Vyučování náboženství na národních školách*. Praha: Vyšehrad, 1935. s. 11 – 12.

¹⁷ Srov. ADAM, A. *Liturgika*. Praha: Vyšehrad, 2001. s. 167 – 168.

¹⁸ Srov. KADLEC, J. *Dějiny katolické církve. II. díl*. Olomouc: Vydavatelství University Palackého, 1993. s. 67.

¹⁹ Srov. Tamtéž, s. 69.

²⁰ Srov. KOŠÁK, F. *Dějiny české katechetiky I. díl*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1922. s. 1 - 112.

náboženství probíhalo v neděli v kostele. Kněží převážně učili lidi základní modlitby, nemůžeme mluvit o vyučování v pravém slova smyslu, ale jen o naučení a odříkání modliteb, v kázání potom kněz lidem vysvětloval základní pravdy, katecheze potom měla pokračovat doma v rodině. Podle J. Hronka byly základem středověkého vyučování náboženství především modlitby Otče náš, Zdrávas Maria, Věřím v Boha a Desatero, dále se probírali svátosti, sedm hlavních hříchů a skutky milosrdenství. Při vyučování náboženství kněží a katecheté často využívali tzv. „bible chudých“. Byly to rukopisy skládající se z novozákonních obrázků, ke každému obrázku z Nového zákona byl přidán předobraz starozákonní.²¹ Středověkou katechezi výrazně doplňovalo výtvarné umění a středověké hry.

Po vzniku jezuitských škol se začíná vyučovat náboženství na školách a to v sobotu dopoledne, jednalo se především o odříkávání katechismu, opakování naučeného a učení nových pravd víry. Katecheta musel mít povolení od biskupa, aby mohl učit. Vyučování náboženství začínalo a končilo modlitbou. Bylo buď v kostele nebo ve škole.²²

2.3 Situace po Tridentském koncilu

V 16. století stále více jednotlivců i různých hnutí volá po obnově církve, která se dostává do krize. Také v tomto období byl silný vliv reformace. V této situaci viděli církevní představitelé nutnost svolání koncilu. Bylo třeba jednat s reformátory a pokusit se o vyřešení vzniklé situace. Tridentský koncil se konal v letech 1545 – 1563. Reformátoři se koncilu účastnili až v jeho druhé části. Nedošlo ale k žádnému sjednocení, spíše k většímu oddělení. Díky těmto jednáním církev přesně vymezila, kde je ochotná ustoupit a kde pevně trvá na svém učení. Dekrety přijaté koncilem přesně vymezily nauku katolické církve. Na koncilu se jednalo o pramenech víry, dědičném hříchu, ospravedlnění. Velká pozornost byla věnovaná ustanovení, pojetí, udělování i počtu svátostí.²³

Podle učení Tridentského koncilu je svátost smíření ustanovená Ježíšem Kristem, církev má od Něho moc odpouštět i zadržet hříchy. Hříšník mohl vykonat soukromou zpověď,

²¹ Srov. HRONEK, J. *Vyučování náboženství na národních školách*. Praha: Vyšehrad, 1935. s. 16 - 17.

²² Srov. KOŠÁK, F. *Dějiny české katechetiky I.díl*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1922. s. 1 - 112.

²³ Srov. FRANZEN, A. *Malé církevní dějiny*. Přel. B. Smékal. Praha: Zvon, 1992. s. 220 - 223.

vyznat smrtelné hříchy a to nejméně jedenkrát za rok. Zpovídat a udělit rozhřešení, bez kterého byla zpověď neplatná, mohl jen kněz. Svátost smíření se stala povinností, kněží kontrolovali její přijetí. Pokud byl věřící u zpovědi mimo farnost musel přinést svému faráři potvrzení o jejím přijetí. Jednalo se nejen o církevní nařízení, ale například v Rakousku Uhersku i státní. Jeho neplnění bylo trestáno.²⁴ Zpověď se stále více stávala záležitostí pouti.

Tak jako otázka zpovědi, mělo i učení o svátosti oltářní důležité místo v jednáních Tridentského koncilu. Byla definována transsubstanciací a reálná přítomnost Krista v eucharistii. Svaté přijímání mohli věřící přijímat denně, nejméně jednou do roka. Tato povinnost vedla v praxi spíše k tomu, že lidem stačilo přijmout svaté přijímání pouze jedenkrát za rok.²⁵

Koncil ve svém učení nařídil kněžím vyučovat děti a mládež. Příprava dětí na první svaté přijímání a svatou zpověď se konala mezi desátým a čtrnáctým rokem. Na starosti ji měli kněží nebo řeholníci. Především Tovaryšstvo Ježíšovo mělo jako své hlavní poslání péči o vzdělání dětí a mládeže.²⁶

2.4 Jansenismus

V 17. století se v církvi objevilo hnutí, které se snažilo o obnovu církve. Jednalo se o stoupence biskupa v Yperu Kornelia Jansena. Jansenisté, jak se nazývali tito lidé, se projevovali jako velice zbožní lidé a přísní věřící. Snažili se o návrat k ideálům prvotní církve. Vedli prostý a co nejvíce jednoduchý život v ústraní. Jansenisté zaváděli důslednou velice přísnou svátostnou praxi, takže průměrní věřící vůbec nemohli přistoupit ke svatému přijímání. Vystupovali proti častému svatému přijímání, hlásali, že čím méně člověk přijímá, tím více si přijímaného daru váží. Jedním z bodů jejich obnovy byla i úprava praxe udělování svaté zpovědi. Podle nich nemělo být rozhřešení uděleno při svátosti smíření, ale až po vykonání pokání. Snažili se opět zavést veřejné pokání tak, jak se konalo u prvotní církve.²⁷

²⁴Srov. ZUBER, R. *Osudy moravské církve v 18. století*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987. s. 222.

²⁵Srov. Tamtéž, s. 220 - 223.

²⁶Srov. HRONEK, J. *Vyučování náboženství na národních školách*. Praha: Vyšehrad, 1935. s. 18 – 19.

²⁷Srov. MEDEK, V. *Cesta české a moravské církve staletími*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1982. s. 254.

Toto hnutí a jeho myšlenky velice ovlivnily i první přijetí svátostí u dětí. Svaté přijímání bylo chápáno spíše jako odměna, proto byly přípravy na přijetí svátostí dlouhé a pro děti velice náročné. Protože jansenisté trvali na co největší úctě k Tělu Kristovu, byly děti nuceny učit se nazpaměť dlouhé a náročné pravdy víry.²⁸

2.5 Období vlády Marie Terezie a Františka Josefa

Celé školství a tím i vyučování náboženství změnily reformy a nařízení, které vydali Marie Terezie a František Josef. Zavedení povinné školní docházky bylo výhodou i nevýhodou. Výhodou bylo to, že se stalo vyučování náboženství školním předmětem, mělo pevné místo ve školním vyučování, byly dané osnovy, vyučování bylo pravidelné, učilo se více hodin. Nevýhodou bylo pojetí náboženství jako jednoho ze školních předmětů.²⁹

V roce 1805 vydává František I. nový školský zákoník, který ukládá kněžím povinnost složit zkoušku z katechetiky a pedagogiky, aby mohli vyučovat náboženství. Celé 19. století je spojeno s rozvojem školství. Objevují se nové pedagogické metody, které mají vliv na vyučování náboženství i na konání příprav dětí k prvnímu svatému přijímání a první svaté zpovědi. Proto se musí i učitelé náboženství vzdělávat a získávat informace o nových metodách vyučování náboženství. Mezi nejznámější průkopníky a profesory, kteří začínali v naší zemi vyučovat katechetiku patří Aleš Pařízek, Jan Karel Škoda, František X. Blanda.³⁰

Udělování svátostí především svaté zpovědi bylo prováděno podle nařízení Tridentského koncilu. Toto nařízení přijetí svaté zpovědi a svatého přijímání nejméně jednou do roka, zároveň i ve škole povinná náboženská výchova jsou pozitivní v tom, že může svátosti přijmout větší počet dětí. Problémem se stává, že je to často jen splnění povinnosti.

²⁸ Srov. *Acta Curie Episcopalis Brunensis*. 18. januári 1911, 463/1, Annus 79/ 1911. s. 6.

²⁹ Srov. NOVÁKOVÁ, C. *OSU Katechetika*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1991. s. 8.

³⁰ Srov. KOŠÁK, F. *Dějiny české katechetiky II.díl*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1922. s. 137 - 219.

3 Období vydání dekretu *Quam singulari* a jeho uvádění do praxe

Začátkem 20. století je příprava dětí na první svaté přijímání a první svatou zpověď častým problémem. Mnohé dekry, sněmy i koncily v dějinách řešily tuto otázku. Přesto je stále stanovení věku pro první svaté přijímání velkým problémem. Jak je uvedeno v dekretu *Quam singulari* bylo v dřívějších dějinách církve zvykem podávat svaté přijímání už nemluvňatům. Stále častěji vznikaly obavy, že tím dochází ke zneuctění eucharistie. Proto bylo dětem podáváno svaté přijímání v podobě vína. Později ale katolická církev tuto praxi změnila. S podáváním svatého přijímání nemluvňatům se dodnes setkáváme u pravoslavné církve a řeckokatolické církve. Mnozí oddalovali svaté přijímání na co nejdéle, děti mohly jít k prvnímu svatému přijímání a zpovědi až v deseti nebo dvanácti. Kněží se báli, že děti málo chápou význam svatého přijímání a mohlo by dojít k jeho zneuctění, proto připravovali děti často až ve čtrnácti letech. Někteří kněží dovolovali mladším dětem jít ke zpovědi bez rozhřešení. To jim bylo uděleno, až byly starší a více chápaly význam svátosti smíření. Tato praxe vedla k tomu, že byl rozlišován věk pro svátost smíření a věk pro svaté přijímání. Mladší děti mohly ke svátosti smíření jít a až mnohem později ve vyšším věku mohly přijmout svaté přijímání. Svaté přijímání nebylo uděleno malým dětem, ani když byly nemocné nebo umíraly.

Základní literaturou, ze které jsem vycházela, je dekret *Quam singulari* vydaný v Aktech brněnské diecéze³¹, dále kniha K. Jeřábka *Chléb života a duše dítěte*³². K. Jeřábek byl jedním z katechetů, kteří nadšeně přijali vydání dekretu *Quam singulari* a svoji knihu věnuje právě zmíněnému dekretu a situaci spojené s jeho uváděním do praxe v naší zemi.

3.1 Obsah dekretu *Quam singulari*

³¹ *Acta Curie Episcopalis Brunensis*. 18. januari 1911, 463/1, Annus 79/ 1911.

³² JEŘÁBEK, K. *Chléb života a duše dítěte*. Líšeň u Brna: Redakce „Hvězdy“, 1930.

„S jakou něžností“ těmito slovy začíná dekret papeže Pia X. o časném a častém svatém přijímání dětí, vydaný 8. srpna 1910. Papež Pius X. společně s kongregací pro svátosti se snažil vyřešit problém vhodného věku dětí pro první přijetí svátosti smíření a prvního svatého přijímání.³³

Papež Pius X. byl proti oddalování udělení svatého přijímání dětem a chtěl, aby děti měly možnost přistoupit ke stolu Páně co nejdříve a co nejčastěji, proto pověřuje kongregaci pro svátosti, aby se touto situací zabývala. Na základě návrhů kongregace pro svátosti vydal dekret *Quam singulari* o časném a častém svatém přijímání. Tímto dekretem se papež obracel na celou církev a vyzýval všechny biskupy a kněze, aby se zasadili za jeho šíření.³⁴

3.2 Pravidla o svatém přijímání a svaté zpovědi dětí

V této kapitole uvádím základní pravidla pro první svaté přijímání a svatou zpověď dětí tak, jak byly v dekretu *Quam singulari*:

- Děti mohou přistoupit ke svaté zpovědi a svatému přijímání, když začínají uvažovat, tj. kolem sedmi let, některé dítě i dříve.
- Není třeba, aby měly důkladné znalosti křesťanské nauky, stačí když budou znát základní tajemství víry a rozeznají Svátostný chléb od chleba obyčejného.
- Rodiče, zpovědník, učitel, farář mají pomoci dětem, aby splnily příkaz svaté zpovědi a svatého přijímání nejméně jedenkrát do roka. Zároveň je třeba dohlédnout, aby děti přijímaly co nejčastěji. Je dobré když kněz společně s dětmi jednou do roka vykoná generální přijímání dětí a věnuje nějaký čas přípravě.
- Nemocné nebo umírající děti mají přijmout svaté přijímání jako pokrm na cestu.³⁵

Jak uvádí K. Jeřábek na základě dekretu o časném a častém svatém přijímání je třeba, aby děti, které nabyly užívání rozumu, znaly základní pravdy víry. Tak aby se mohly zpovídat hned, jak rozeznají co je dobré a co zlé a mohly od nejujtějšího věku přijmout svaté přijímání.

³³ Srov. *Acta Curie Episcopalis Brunensis*. 18. januari 1911, 463/1, Annus 79/ 1911. s. 3.

³⁴ Srov. Tamtéž, s. 3 - 11.

³⁵ Srov. Tamtéž, s. 9 - 11.

Přiměřeně k jejich věku se mají naučit, co to je svaté přijímání a svatá zpověď, není třeba je učit nazpaměť dlouhé definice. Nezáleží na věku ani třídě, do které dítě chodí, pokud splní dané podmínky, je povinností kněze umožnit mu přijmout svaté přijímání a svatou zpověď. Pokud některé dítě z nějakého důvodu nepřijalo první svaté přijímání a první svatou zpověď, může je přijmout při soukromém svatém přijímání. I děti mají povinnost po prvním přijetí svátosti smíření a prvního svatého přijímání přijmout tyto svátosti co nejčastěji, nejméně však jednou do roka. Plnění této povinnosti je třeba pomoci dětem zvládnout. Rodiče i kněz mají dále po prvním přijetí svatého přijímání a svaté zpovědi vést děti k jejich častému svatému přijímání a získávání dalších potřebných znalostí³⁶, aby se nestalo, že svaté přijímání bude první i poslední tak jak tomu je v mnoha případech dnes.

Podle nařízení papeže se má Dekret o časném a častém svatém přijímání dětí číst každý rok, aby všichni znali tuto povinnost.³⁷ Dnes už tato povinnost neplatí. Při stanovení věku dětí pro přijetí první svátosti smíření a prvního svatého přijímání se vychází z Kodexu kanonického práva (přesné znění je uvedeno v kapitole 6.1.), praxe a daných možností.

3.3 Provádění dekretu *Quam singulari u nás*

Uvedení dekretu *Quam singulari* do praxe provázely velké problémy. Dlouholetá praxe se těžko měnila. Vzhledem k tomu, že na našem území byla různá praxe ve vedení příprav dětí na první svatou zpověď a první svaté přijímání, ovlivnilo to i provádění dekretu, které bylo nejednotné. Jak si můžeme všimnout z postřehů katechety K. Jeřábka, které popsal ve své knize bylo, pro některé kněze těžké zavádět něco nového. Někteří upozorňovali na to, že by bylo třeba vrátit se k zvyku prvotní církve podávat svaté přijímání už nemluvňatům. Byl problém, že kněží při své práci ve farnosti neměli čas na lépe propracovanou přípravu, kterou bylo potřeba pro menší děti. Pokud se měly ke svátostem připravovat děti různého věku bylo náročné jak vést přípravu v rámci vyučování ve škole, jak zorganizovat její průběh v rámci farnosti. Jednou z mnoha námitek proti věku dětí potřebnému k přijetí obou svátostí bylo, že děti nerozumí tomu co se děje, neumějí číst, nejsou pro ně potřebné pomůcky, není možné jim

³⁶ Srov. JEŘÁBEK, K. *Chléb života a duše dítěte*. Líšeň u Brna: Redakce „Hvězdy“, 1930. s. 22 – 23.

³⁷ Srov. Tamtéž, s. 22 – 30.

vše dobře vysvětlit a naučit je zpovídat se. Přestože je celkem snadné děti mladšího věku nadchnout jsou tyto děti více těkavé, často jim svaté přijímání brzy zevšední. Podle některých kněží není třeba, aby malé děti chodily tak brzo a často ke svátostem. Další z překážek pro umožnění dětem přistoupit ke svátostem co nejdříve bylo i po mnoha letech učení jansenismu, důsledky jeho vlivu byly stále patrné. Kněží obávali, že malé děti nerozumějí tomu co se děje tím by mohlo dojít ke zneuctění eucharistie. Toto jsou některé problémy, které provázeli přijetí dekretu u nás, tak jak je zaznamenal K. Jeřábek který, jak si můžeme povšimnout z jeho knihy *Chléb života a duše dítěte*³⁸, byl velice nadšený z vydání dekretu *Quam singulari*, věnoval se katechetické práci a horlivě se zasazoval pro uskutečnění nařízení dekretu.

S mnohými problémy, se kterými se potýkali kněží v tehdejší době, se setkáváme dodnes. I dnes je těžké rozhodnout zda dítě může nebo nemůže přistoupit ke svátostem, zde je dobře připravené, zde je jeho zájem opravdový a bude i nadále pokračovat v přijímání svátostí. I dnes mají kněží mnoho práce ve farnostech a není pro ně možné věnovat potřebný čas dětem, které se připravují na první svátost smíření a první svaté přijímání.

Tak jak to bývá, zavádění něčeho nového sebou přináší kladné i záporné ohlasy. Když byl dekret *Quam singulari* uváděn do praxe v Čechách a na Moravě, mnoho kněží a katechetů přijalo podle K. Jeřábka jeho myšlenky s nadšením. Důvodem nadšené realizace bylo, že si uvědomovali, že nejmenší děti jsou čistší a nejmilejší Pánu Ježíši. Podle nich si i menší děti uvědomují nebezpečí hříchu, i když v případě menších dětí nemůžeme mluvit, o tom, že by měly těžké hříchy. V nižším věku se děti raději učí, více prožívají svoji víru a dovedou si oblíbit kněze. Je snaší menší děti nadchnout a vést je k zbožnosti i účasti na mši svaté. Přijetí svaté zpovědi a svatého přijímání v nižším věku umožňuje dětem být déle v Boží milosti. Z těchto dětí se brzy stávají spolupracovníci ve farnosti. Díky nařízení dekretu *Quam singulari* o časném a častém svatém přijímání mohou také malé děti, které onemocní přijmout svátost smíření a svaté přijímání, může jim být udělena svátost nemocných a umírajícím dětem viaticum.³⁹

Dnes je situace jiná, děti dospívají mnohem dříve než jejich vrstevníci na začátku dvacátého století. Je také pravda, že menší děti jsou více nadšené, rády chodí do hodin

³⁸ JEŘÁBEK, K. *Chléb života a duše dítěte*. Líšeň u Brna: Redakce „Hvězdy“, 1930. s. 57 – 124.

³⁹ Srov. Tamrěž, s. 125 – 127.

náboženství a často přicházejí právě proto, že jejich kamarádi jim o náboženství nadšeně vyprávěli. Je tedy důležité, aby se kněz nebo katecheta snažili nejen děti nadchnout, ale především je dobře poznat a potom správně rozhodnout, které dítě může ke svátostem přistoupit. Při tomto rozhodování je třeba nezapomenout na modlitbu.

4 Situace od začátku 20. století do Druhého vatikánského koncilu

Začátek dvacátého století je spojen, jak s událostmi první světové války, tak vznikem nových států což velice ovlivnilo celkový život v naší zemi a to i náboženský život. V období Rakouska-Uherska byla církev hodně spojena se státem, proto po vzniku samostatného československého státu viděli lidé v církvi nepřítele. Církev musela v nově vzniklé republice hledat svoje postavení. V této době z církve vystoupilo mnoho lidí a další velké množství jich přešlo do nově vzniklé Československé církve. Odpovědí na tuto vzniklou situaci byly sjezdy katolíků, eucharistické kongresy, kde měli věřící možnost setkat se, podělit se o zážitky, lidé měli se možnost vzdělávat i přijímat svátosti, vznikaly zde společenství modlitby.⁴⁰

Od třicátých let 20. století už se můžeme setkat s mnoha materiály, z kterých je vidět, že církev získala zpět své postavení a působí ve veřejném životě. Církevní představitelé se věnují péči a výchova dětí, zpracovávají katecheze a působí na školách. Někteří z nich se věnuje přípravě dětí na první svaté přijímání a první svatou zpověď. Především se jedná o knihu Katechetika⁴¹, autor zde věnuje pozornost náboženské výchově na školách, zabývá se otázkou katecheze, dále tím jaký má být učitel náboženství, jaké používat učebnice, jak by měl katecheta mluvit apod. Druhá část obsahuje didaktiku, ve třetí potom jsou různé druhy katecheze, rozdělené na biblickou katechezi na nižším stupni, biblickou katechezi na středním a vyšším stupni, katechismovou katechezi. Poslední tři části se věnují tématům důležitým pro život (modlitba, návod k účasti na mši svaté, příprava na svátosti, církevní rok) a školní kázni. Kniha je zakončena speciálními návody pro katechezi.

⁴⁰ Srov. KADLEC, J. *Dějiny katolické církve. II. díl*. Olomouc: Vydavatelství University Palackého, 1993. s. 462 – 463.

⁴¹ KUBÍČEK, V. *Katechetika*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1937.

Druhá kniha je *Chléb života a duše dítěte* K. Jeřábka⁴². Jak jsem již uvedla v předchozí části, autor této knihy byl katecheta, který s velkým nadšením přijal vydání dekretu, který se věnuje časnému a častému svatému přijímání dětí. Tomuto tématu věnuje celou knihu, zdůrazňuje potřebnost a přínos zavedení nové praxe v podávání svatého přijímání dětem. Zabývá se také problémy, které jsou spojené s uváděním dekretu do praxe.

V těchto dvou knihách je velice podrobně rozpracovaný průběh přípravy na přijetí svátosti smíření a prvního svatého přijímání. Pozornost je věnována tomu, kdo má připravovat na přijetí svátostí, jaký má být cíl této přípravy, rozdělení na přípravu vzdálenou a bližší co má být probíranými tématy, proč začínat s přípravou u dětí co nejdříve, jaký má být průběh slavnosti přijetí prvního svatého přijímání a první svaté zpovědi. V dalších pokapitolách uvádím, jak probíhaly přípravy prvokomunikantů, z čeho vycházeli kněží a katecheté při těchto přípravách a na co kladli důraz.

4.1 Přípravy prvokomunikantů

První příprava podle katechety K. Jeřábka by měla vždy začít v rodině. Jeřábek pokládal rodiče za první, kteří předávají svému dítěti základy víry, od nich se děti učí, napodobují je v jejich vztahu k Bohu. Oba rodiče by měli svým příkladem vést děti ke společnému slavení eucharistie. Především matka, která často byla s dítětem více času, neměla by zapomínat na prožívání liturgického roku a společnou modlitbu.

Přestože situace dnešních dětí a jejich rodin je úplně jiná než na začátku dvacátého století, setkáváme se s podobnými problémy. Tehdy i dodnes nemají rodiče čas věnovat se dětem, dříve pro množství práce, dnes spíše pro množství jiné zábavy, a tím trpí především náboženská výchova. Rodiče, a to je opět častý dnešní problém, nechávají vše na knězi nebo škole. Jsou přesvědčeni, že vše potřebné v otázkách víry má předat dětem kněz v hodinách náboženství. Na začátku 20. století se hodin náboženství účastnilo mnoho dětí a při větším počtu žáků nemohl kněz nebo katecheta dětem předat tolik jako rodiče. Pokud rodina společně prožívá liturgický rok, modlí se, zúčastňuje se mše svaté a připravuje se na přijetí

⁴² JEŘÁBEK, K. *Chléb života a duše dítěte*. Líšeň u Brna: Redakce „Hvězdy“, 1930.

svátostí, je to nejlepší co mohou rodiče svému dítěti pro další život dát. Platilo to dříve a platí dodnes.

K. Jeřábek zdůrazňuje právo i povinnost rodičů vybrat si kněze, který povede jejich děti k první svátosti smíření a prvnímu svatému přijímání, píše: „Dekret o časném a častém svatém přijímání dětí a kodex kanonického práva dávají rodičům právo vyvolit si kteréhokoliv kněze ke zpovědi svého dítěte a vést je kdekoliv k prvnímu svatému přijímání, když by farář nebo učitel náboženství nechtěl dítě připustit, ačkoliv splnilo podmínky o nichž mluví kodex.“⁴³

Přípravu už v tehdejší době nemusel vést jenom kněz nebo katecheta, mohli to být i laici (babičky, tetičky, kmotři, učitelé a učitelky, členové a členky Mariánské družiny). Je dobré, když si děti sami mezi sebou pomáhají v přípravě, jak ve farnosti tak v rodině.⁴⁴

Cílem přípravy na přijetí první svátosti smíření a na první svaté přijímání je jak říká Kubíček: „aby žáci uměli očima víry svatou zpověď náležitě hodnotit a viděli v ní ne obtížné břemeno, ale velké Boží dobrodiní, aby si zvykli ji přijímat ne na zavolání, ale z vlastní potřeby a dobře se na ni připravovali. Mají si také uvědomit, že v svátosti oltářní je přítomen živý Ježíš Kristus, který pro nás nemá být neznámým Bohem, ale „Pán můj a Bůh můj“. S ním se smíme a máme co nejčastěji spojovat, chceme-li bezpečně dojít do Božího království.“⁴⁵

Dále Kubíček uvádí, že: „přijímání obou svátostí se má stát pro děti uvědoměným návykem. Při první svátosti smíření má každé z nich jednotlivě a soukromě sestoupit do svého nitra a složit účet z dosavadního činění. Dítě se poprvé osobně staví před Pána. Ten se mu brzy poté nabízí za vůdce a pomocníka na pouti životem a vstupuje po prvé do dětského srdce. Všechno, co je první působí na vnímavou duši dětskou živě a tak i první přijetí obou svátostí má v dítěti zanechat stopy zvláště hluboké a pro další jeho život směřodatné. Od posledního přijetí závisí život věčný. Proto je výchovně tak důležité, k oběma svátostem děti řádně připravit a připravovat.“⁴⁶

⁴³Srov. JEŘÁBEK, K. *Chléb života a duše dítěte*. Líšeň u Brna: Redakce „Hvězdy“, 1930. s. 36.

⁴⁴Srov. Tamtéž, s. 36 – 38.

⁴⁵Srov. KUBÍČEK, V. *Katechetika*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1937. s. 206.

⁴⁶KUBÍČEK, V. *Katechetika*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1937. s. 205 – 206.

Od počátku století do Druhého vatikánského koncilu podobně jako i v dnešní době je příprava rozdělena na přípravu vzdálenou a blízkou.

Ve vzdálené přípravě se jedná o dlouhodobějším působení na děti, jak v rodině, tak při vyučování náboženství. Při všech katechezích je třeba myslet na to, že bude probíhat příprava na přijetí svátosti smíření a svatého přijímání a věnovat pozornost tématům souvisejícím s oběma svátostmi. Na toto je třeba i při dnešním vyučování nezapomínat. I když je to často problematické, protože rodiče děti mnohdy přihlásí do náboženství pouze na rok, ve kterém chtějí, aby šlo jejich dítě poprvé ke svátostem. Tím se kněz nebo katecheta ocitá v nelehké situaci, musí dobře zvážit jak se rozhodnout, aby dětem i jejich rodičům svým rozhodnutím nepostavil překážku na jejich cestě k Bohu, ale spíše jim pomohl.

Uvádím zde některé body, které při vzdálené přípravě vidí jako důležité v třicátých letech dvacátého století V. Kubíček:

- Učit děti, že ve Svatostánku je přítomný Vzkříšený Kristus žádný „Ježíšek“.
- Vést je k úctě v kostele, učit je rozeznávat jednotlivé bohoslužebné úkony.
- Probírat biblické texty se zřetelem ke Kristu ve svátosti oltářní.
- Už malé děti mohou vědět všechno o zpovědnici.
- Při každé příležitosti probouzet svědomí dětí, hlavně vzhledem k modlitbě, kostelu, rodičům, sourozencům a spolužákům.
- Pravidelně s dětmi zpytovat svědomí, vzbuzovat lítost a opakovat zpovědní formulí.
- Není nutné, aby děti znaly obsah jednotlivých přikázání, přesné učení o hříchu, poučky o svátosti pokání, učení o lítosti dokonalé a nedokonalé, pro děti stačí vědět, že se v určitých případech provinily, že Pán Bůh je zase bude mít rád, když toho litují, a že jim chce odpustit při svaté zpovědi.
- V dalších ročnících se má vzdálená příprava věnovat především účasti na mši svaté.⁴⁷

Při bližší přípravě se jedná o konkrétní přípravu ke svátostem krátce před jejich přijetím. Na začátku dvacátého století začínala bližší příprava co nejdříve po Popeleční středě. Kněží a katecheté viděli postní dobu jako velice vhodné období pro zahájení přípravy. Děti se během přípravy měly naučit o svátostech to nejdůležitější. Všechny potřebné informace měl kněz

⁴⁷ Srov. KUBÍČEK, V. *Katechetika*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 1937. s. 209 – 219.

nebo katecheta dětem předat jednoduchou a pro ně přijatelnou formou. Bylo třeba dávat pozor na to, abych děti nebyly nuceny učit se nazpaměť dlouhé poučky. Katecheté a kněží se snažili, aby děti rozuměly tomu, co se učí a přijaly základní pravdy víry za své. Znalosti získané během přípravy by měly být při vyučování náboženství v dalších ročnících nadále prohlubovány a učení o svátostech by mělo být doplňováno, ale hlavní by mělo být posilování vztahu ke Kristu. Katecheta by měl vést děti k tomu, aby přijímaly svátosti sami od sebe. Pokud je to možné, měly by mít děti možnost vybrat, kněze ke kterému budou nadále chodit ke zpovědi.⁴⁸

V této době je přijímání těchto dvou svátostí, tj. svátosti smíření a svátosti oltářní odděleno. Jak uvádí V. Kubíček: „Z výchovného hlediska je důležité, aby byla delší časová mezera mezi první zpovědí a prvním svatým přijímáním. Dětská duše není schopna svátostné úkony hned napoprve strávit a patřičně je najednou zažít.“⁴⁹ Vidíme, že kněží a katecheté, kteří na začátku dvacátého století i v pozdějších letech připravovali děti na první přijetí svátosti smíření a svatého přijímání si správně uvědomovali, že se jedná o dvě rovnocenné svátosti, a že je třeba dětem i jejich rodičům toto zdůraznit právě tím, že bylo jejich udělení od sebe odděleno. V dnešní praxi je přijetí obou svátostí spojeno a mnohdy se stává, že v přípravě je dlouhý čas věnovaný právě svátosti smíření, na otázky svatého přijímání potom zbývá jen málo času. Při udělení svátostí je to pak spíše naopak, svátost smíření se přijme bez jakékoliv slavnostní atmosféry a je brána spíše jako splnění povinnosti, aby děti mohly k prvnímu svatému přijímání.

Katecheta Karel Jeřábek vidí oproti předchozímu autorovi, nejvhodnější pro přípravu dobu vánoční. Podle něho je to čas, kdy se děti velice těší na příchod Ježíška. Bylo by tedy dobré toto radostné očekávání dětí využít a najít vhodný přechod od dětské víry v Ježíška, který nosí o Vánocích dárky, v Ježíše Krista narozeného v Betlémě, kterého přijmou děti při svatém přijímání. To je nelehký, ale krásný úkol pro kněze a katechety. Avšak i pro rodiče, kteří by neměli při přípravě svých dětí chybět. Jeřábek říká: „Mnohé dítě před vánocemi právě proto, že čeká Ježíška, je hodnější, zapírá se, je poslušnější, zbožnější. To jsou hodnoty, které je třeba využít. Škola však nesmí dítě, které vstupuje do rozeznávacích let, udržovat uměle v tomto opojném vánočním snění tím, že by fantasticky malovala, co dítě slyšelo doma nebo

⁴⁸ Srov. KUBÍČEK, V. *Katechetika*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 1937. s. 219 - 221.

⁴⁹ Srov. Tamtéž, s. 221.

ve školce. Pravda se musí stát základem, na němž se má rozvíjet víra v Ježíše Krista a láska k němu. Víru prohloubíme vypravováním o narození Páně. Nesmíme však zapomínat na lásku.“⁵⁰

Jak již dříve uvádím, v naší zemi bylo praxí připravovat k první svaté zpovědi a prvnímu svatému přijímání děti starší 12 let, někdy až děti v 15 letech. Toto změnilo vydání dekretu *Quam singulari* o časném a častém svatém přijímání dětí, podle kterého mělo svátosti přijmout dítě co nejdříve. Dlouhou dobu trvalo, než se v naší církvi toto nařízení přijalo. Mnoho kněží s ním nesouhlasilo a zůstávalo u své zavedené praxe. Biskupové se snažili sjednotit praxi udělování svátostí a dohlíželi na plnění podmínek dekretu podle přání papeže.

Na otázku, kdy mají děti přijmout první svaté přijímání a první svatou zpověď říká V. Kubíček, že co nejraněji: „protože k životně důležitému návyku je třeba položit základy, dokud je dětská duše jakoby ještě nepopsána, dokud je v křestní nevinnosti.“⁵¹ Kubíček zdůrazňuje, a s jeho slovy můžeme souhlasit i dnes, že by rodiče měli od malička vést své děti k životu s Bohem a postupně je připravovat na přijetí svátostí. Každé dítě by se mělo podle svých schopností naučit potřebné základní znalosti. Nesmíme zapomenout, že je rozdíl mezi tím, jestli se jedná o dítě zdravé nebo nemocné nebo méně či více nadané. Dítě, které se ocitlo v nebezpečí smrti, by mělo mít možnost přijmout svaté přijímání, jestliže rozezná svátostný chléb od chleba obyčejného.⁵²

K. Jeřábek upozorňuje na to, že mladší děti projevují mnohem větší zájem o víru, je jednodušší je nadchnout, rády poslouchají příběhy o Pánu Ježíši a berou vážněji možnost přijetí svátostí. Starší děti se už často zajímají o jiné věci a mají mnohem více zájmů. Modlitba už pro ně není tolik potřebná a důležitá, náboženství je odsouváno až za ostatní pro ně důležitější činnosti. Podobná je i situace dnešních dětí, náboženství se pro ně stává jednou ze zájmových činností a pokud do něj chodí se jim to hodí v jejich časovém harmonogramu. V období začátku dvacátého století neměly děti tolik aktivit a zájmů co dnešní děti, tehdy bylo více práce a povinností, přesto autoři prací o přípravě na tyto svátosti mluví o tom, že je u starších dětí menší zájem o vyučování náboženství. V dnešní době můžeme říci, že malý zájem o náboženskou výchovu není jen u starších dětí, ale dotýká se dětí i mladších.

⁵⁰ Srov. JEŘÁBEK, K. *Chléb života a duše dítěte*. Lišeň u Brna: Redakce „Hvězdy“ 1930. s. 44.

⁵¹ Srov. KUBÍČEK, V. *Katechetika*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1937. s. 206.

⁵² Srov. Tamtéž, s. 206 - 208

Katecheté, kněží a ti, kteří učí náboženství a vedou přípravy prvokomunikantů mají tedy nelehký úkol.

Různým věkem, ve kterém může dítě podle svých schopností přijmout svátosti nastává problém, kdy a jak provádět přípravu. Není jednoduché provádět přípravu společně v rámci hodin náboženství, proto docházelo k rozdělení a s tím se objevují problémy a nepochopení jak mezi dětmi tak mezi rodiči. Stejně tak byla narušena i jednotná náboženská výchova. Jediná možnost, jak tedy provádět přípravu, bylo společně ve škole a děti, které měly přistoupit ke stolu Páně potom připravit dodatečně před první svatým přijímáním.⁵³

Slavnost první svátosti smíření a prvního svatého přijímání měla i na začátku století své důležité místo. Byla vyvrcholením přípravy dětí. Tak jak se s tím setkáváme dnes i tehdy se kněží, farnosti, děti a jejich rodiče snažili prožít tyto dny co nejslavnostněji. Na rozdíl od dneška jednalo se o dvě rovnocenné slavnosti. Mnohdy se stejně jako dnes stávalo, že dětem společně s jejich rodiči ve snaze mít vše co nejhonosnější, unikalo to podstatné. V materiálech, které jsem prostudovala jsem se nesečkala s tím, že by se v této době konala společná hostina na faře, jak tomu bylo zvykem v pozdější době.

Slavnost první svátosti smíření se konala v třicátých letech dvacátého století většinou co nejdříve po Velikonocích. Jedním z důležitých bodů celé přípravy byla důkladná příprava průběhu první svaté zpovědi. Kněz vše nacvičil s dětmi i v kostele, aby si byly jistější, neměly strach, že neví, co kdy dělat a lépe se soustředily na prožívání svátosti. Jak uvádí již zmiňovaný V. Kubíček, je dobré i dětem určit pořadí v jakém půjdou ke zpovědi, aby se předešlo sporům. Než jdou děti ke svaté zpovědi, měly by odprosit rodiče a poprosit maminku o požehnání podobně i před svatým přijímáním.⁵⁴

Samotný průběh svátosti smíření by měl být soustředěný na to hlavní. V úvodu kněz krátkou promluvou dětem připomenul možné hříchy, všichni společně vzbudili lítost, pokračovalo se vyznáváním hříchů. Pokání, které kněz dětem uděloval, bylo krátké a pro děti splnitelné, pokud se jednalo o modlitbu musela by to být ta, kterou znají. Po zpovědi všichni

⁵³ Srov. KUBÍČEK, V. *Katechetika*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1937. s. 205 -208

⁵⁴ Srov. Tamtéž, 210 – 211

společně zakončili svátost smíření děkovnou modlitbou. Druhá zpověď ve stejném duchu by se měla konat před prvním svatým přijímáním.⁵⁵

Nejvhodnější by bylo, když se i slavnost prvního svatého přijímání konalo v době velikonoční: „Na jaře pak v nejbližší době velikonoční ať se koná slavnostní svaté přijímání, při němž vůbec poprvé přistoupí ti, kteří ještě nebyli, a po prvé slavnostně ti, kteří dosud přijímali jen soukromě. Kde by soukromé svaté přijímání naráželo na velké obtíže, pak je nutné slavné svaté přijímání uspořádat do roka vícekrát. Vysvětlíme-li řádně rodičům, že jde o zákon Boží zavazující i je pod těžkým hříchem a vyložíme-li řádně, v čem záleží a jak dlouho trvá velikonoční povinnost, rozptýlíme různé obavy u mnohých, zvláště když je ujistíme, že dítě bude moci na jaře jít slavnostně „se svíčkou“, že jde jen o to, aby vyplnilo svou povinnost, a zároveň o jeho dobro, neboť by jinak přišlo o milosti, které jeho šťastnější spolužáci mohou ze svatého přijímání načerpat.“⁵⁶

Podle autorů, již vícekrát zmiňovaných ve této kapitole, bylo nutné při slavnosti prvního svatého přijímání soustředit pozornost na citové prožívání, snažit se dětem umožnit citový prožitek, který zasáhne jejich srdce. Den prvního svatého přijímání měl být důležitou slavností v životě dítěte, proto nechystáme jen vnější oslavu, ale umožníme dětem osobně prožít setkání s Kristem. Před Druhým vatikánským koncilem bylo zvykem, že se slavnost prvního svatého přijímání začínala po Velikonocích a to slavnostní obnovou křestního slibu při Provodní neděli. Mše svatá s obnovou křestního slibu byla doplněna zpíváním mešních písní, které se děti pro tuto příležitost naučily v hodinách náboženství.

Velká pozornost byla také věnována nacvičení průběhu slavnosti přímo v kostele. S čímž se podobně setkáváme i dnes. Pokud kněz, katecheta, děti, jejich rodiče i ministranti vše potřebné předem nacvičí, všichni vědí co a jak bude, je možné se více soustředit a prožít tak důležitou slavnost. Je dobré pokud někdo ze starších dětí nebo mládeže, kterého děti znají, je s dětmi, děti se tolik nebojí a mají jistotu, že jim někdo pomůže když nebudou vědět.

Kněz by měl dětem připomenout eucharistický půst. Je také potřeba jim zdůraznit jaké má být vhodné oblečení. Zároveň upozornit na to, bílé šaty nejsou to nejhlavnější. Pro

⁵⁵ Srov. KUBÍČEK, V. *Katechetika*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1937. s. 210 – 211.

⁵⁶ Srov. JERÁBEK, K. *Chléb života a duše dítěte*. Líšeň u Brna: Redakce „Hvězdy“, 1930. s. 31.

liturgii na začátku století musel kněz s dětmi nacvičit jak přistupovat k oltáři se složenýma rukama, před oltářem pokleknout na pravé koleno, jak držet bílou roušku nebo patěnu, jak pozvednout hlavu, pootevřít ústa, jazyk položit na dolní ret, co s hostií ústech, jak se vracet od oltáře.⁵⁷

Hned po mši svaté se konala krátká děkonná pobožnost, nesmělo chybět zasvěcení před obrazem nebo sochou Páně, dále připomenutí odpolední návštěvy kostela a pozvání, aby i zítra děti přišly ke stolu Páně. V dalších dnech v hodinách náboženství kněz připomínal dětem slavnostní událost, rozdával jim památky na první svaté přijímání. Obrázek nebo text na této památce mohl katecheta využít při práci v hodině náboženství. Stále i po přijetí první svaté zpovědi a prvního svatého přijímání katecheta společně s dětmi pokračoval ve zpytování svědomí na začátku vyučování.⁵⁸ Důležité je i dále prožívat událost přijetí svátostí, v předchozím textu vidíme, že si to kněží a katecheté dříve uvědomovali, v dalších hodinách náboženství i dalších ročnících vedli děti ke svátostnému životu. Nemělo by se stát, že si po prvním svatém přijímání všichni „oddychneme, že je to za námi.“

Velký důraz kladli kněží a katecheté na spolupráci s rodiči prvokomunikantů, proto s nimi byl kněz v kontaktu a informoval je o průběhu přípravy, a to buď osobně při setkáních nebo v ohláškách v kostele, farním časopisem, dopisem, nebo setkáním na rodičovském sdružení. Při kázání připomínal celé farnosti povinnost zpovídat se a přijmout eucharistii jednou do roka a zároveň také poukazoval na probíhající přípravu dětí.⁵⁹

V. Kubíček upozorňuje na to, že jak často bude dítě chodit nadále ke svátostem není možné stanovit jako pravidlo. Podle něho by bylo dobré kdyby dítě přijímalo svátost smíření jednou za týden, výjimečně jednou za měsíc.⁶⁰ Důvodem tak časté svátosti smíření byl důraz na morální stránku, bylo třeba, aby ten kdo chtěl přijmout svaté přijímání byl v milosti posvěcující, proto bylo zvykem zpovídat se často nebo chodit ke svatému přijímání jen po vykonání svátosti smíření a dále ne. Dnes by nebylo možné vyžadovat po dětech konat svátost smíření každý týden.

⁵⁷ Srov. KUBÍČEK, V. *Katechetika*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1937. s. 211- 218.

⁵⁸ Srov. Tamtéž, s. 211 - 218.

⁵⁹ Srov. Tamtéž, s. 223 – 230.

⁶⁰ Srov. Tamtéž, s. 216 – 217.

4.2 Materiály pro přípravu prvokomunikantů

V období třicátých až padesátých let 20. století se setkáváme s několika knihami, které se ve svých textech věnují přípravě dětí na první svaté přijímání a první svatou zpověď. V další části své práce uvádím několik knih a obsah jednotlivých probíraných témat pro přípravu prvokomunikantů.

Jedná se o knihy:

Katechismus katolického náboženství⁶¹

Katecheze pro obecné školy⁶²

Cesta k Bohu⁶³

Katolická prvouka⁶⁴

Celý rok s dětmi⁶⁵

4.2.1 Katechismus katolického náboženství

Katechismus katolického náboženství byl vydaný v roce 1932 a v roce 1949. Pozdější vydání je podle autorů zdokonalené. Katechismus v první části nazvané Věř pravdy Boží probírá témata věnující se Bohu, andělům, stvoření člověka, příchodu Vykupitele, dále jsou to příběhy ze života Ježíše Krista a učení o církvi. Druhá část - Hleď si milosti Boží věnuje pozornost milosti, jednotlivým svátostem a modlitbě. Poslední část - Plň zákon Boží rozebírá velice podrobně jednotlivá přikázání desatera, dále hlavní hříchy, dobré skutky, blahoslavenství. Katechismus je zakončen tématy k liturgickému roku.

⁶¹ *Katechismus katolického náboženství*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1949.

⁶² RESL, J. *Katechese pro obecné školy*. Praha: U sv. Jindřicha, 1941

⁶³ HRONEK, J. *Cesta k Bohu*. 4. vyd. Praha: Kropáč a Kucharský, 1946

⁶⁴ KUBÍČEK, V. *Katolická prvouka*. Olomouc: b.n., 1929

⁶⁵ POKORNÝ, L. *Celý rok s dětmi*. Praha: Kropáč a Kucharský, 1944

Probíraná témata, která se vztahují k prvnímu svatému přijímání a první svaté zpovědi můžeme rozdělit do několika skupin, a to kapitoly věnující se ustanovení svátosti oltářní, kapitoly se zaměřené na mši svatou a duchovní přípravu, dále pak svátost pokání, její části, přípravu na její přijetí. Jednotlivé kapitoly obsahují informace o daném tématu, dále pak otázky a odpovědi na ně, doplněné příkladem nebo biblickým příběhem.⁶⁶

4.2.2 Katecheze pro obecné školy

Kniha Katecheze pro obecné školy, vydaná v roce 1941, má podle autora Josefa Resla pomoci s výkladem tehdy běžně dostupných učebnic *Cesta k Bohu*⁶⁷ a *Prvouka*⁶⁸. Hned v jejím úvodu se můžeme dočíst, jak potřebné bylo její vydání, aby ji mohli využít ke zlepšení své práce nejen katecheté ale především laici nebo kněží, kteří mají méně času na přípravu vyučování. Dále J. Resl uvádí, že se naše křesťanská víra zakládá na dějinných událostech, jedná se o život a působení Ježíše Krista, svatých apoštolů a církve a na faktu zjevení Božího ve Starém zákoně.

Vyučování náboženství je tedy postaveno především na biblických dějinách. Na nižším stupni (1., 2. a 3.) a středním stupni (4. a 5.) se vychází přímo z témat biblických dějin. Na základě biblických příběhů během roku katecheta s dětmi probere nejdůležitější učivo z katechizmu, liturgiky a církevního roku. Metodika obsahuje vypravování a vhodné příklady pro náboženský život dětí. V třetí části je podrobně rozpracovaná bližší příprava na první svátost smíření a první svaté přijímání. Vzdálené přípravě se věnují hodiny průběžně na vhodných místech hned od počátku školního roku.

4.2.3 Cesta k Bohu

⁶⁶ Srov. *Katechismus katolického náboženství*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1949.

⁶⁷ HRONEK, J. *Cesta k Bohu*. 4. vyd. Praha: Kropáč a Kucharský, 1946

⁶⁸ KUBÍČEK, V. *Katolická prvouka*. Olomouc: b.n., 1929

Jedná se o učebnici náboženství pro nižší třídy jejímž autorem je J. Resl. Kniha obsahuje v první části základní starozákonní události (stvoření, první lidé, hřích, Kain a Ábel, Noe, Josef, Mojžíš, vysvobození z Egypta a cesta do zaslíbené země, touha po Vykupiteli). Druhé části jsou události Nového zákona (život Pána Ježíše, zázraky, podobenství, učení). Závěrečná část se věnuje církvi, modlitbám a učivu o svátostech.

Přípravě na svatou zpověď a svaté přijímání je věnovaná pozornost v souvislosti s událostmi Ježíšovy smrti a zmrtnýchvstání. V tématu o Poslední večeři je probírané ustanovení svátosti oltářní a kněžství, dále části mše svaté a příprava na svaté přijímání. Děti se dozvídají, že ve svatém přijímání Pán Ježíš: rozmnožuje milost posvěcující, zbavuje nás lehkých hříchů, posiluje nás k dobrému a chrání nás před novými hříchy, spojuje se s námi. Proto je třeba se dobře připravit: mít milost posvěcující, od půlnoci nic nejíst a nepít, zbožně vykonat přípravu a díkůčinění. Text obsahuje několik modliteb před a po svatém přijímání.

Další kapitola probírá, zjevení zmrtnýchvstalého Krista apoštolům, kdy jim Ježíš dal moc odpouštět hříchy – v této souvislosti se mluví o přípravě na přijetí svátosti smíření. Při probírání tématu o zpytování svědomí, se mluví o desateru. Dále je věnovaná pozornost církevním příkázáním a hlavním hříchům. V závěru jsou otázky, které je možné využít ke zpytování svědomí. Další kapitoly se věnují částem svátosti smíření - lítosti, předsevzetí, vyznání, pokání. Na závěr jsou modlitby po svaté zpovědi.⁶⁹

4.2.4 Katolická prvouka

Autorem této knížky je V. Kubíček. Kniha obsahuje první učení a to učení o Bohu, modlitbě, neděli, kostele a mši svaté. Další probíraná témata jsou základní události Starého zákona a Nového zákona, učení o posledních věcech člověka a učivo o svátostech. Svátostné učivo, jak je nazvaná poslední část je rozděleno na přípravu k svaté zpovědi a přípravu k svatému přijímání. Příprava ke svátosti smíření probírá témata věnovaná desateru, svátosti smíření a jejím jednotlivým částem. (Pán můj a Bůh můj – 1., 2., 3. příkázání. Čím jsou mi moji rodiče – 4. příkázání. Jak se chová stydlivý – 6. příkázání. Miluj svého bližního – 5.

⁶⁹ HRONEK, J. *Cesta k Bohu*. 4. vyd. Praha: Kropáč a Kucharský, 1946.

přikázání. Vstanu, půjdu ke svému Otci – hřích a odpuštění. Smiluj se nade mnou, Bože – lítost a pokání. Vyzpovídám se upřímně a úplně – zpověď. Jak se koná zpověď – praktické pokyny). Část věnovaná přípravě na první svaté přijímání probírá kapitoly o tomu jak se koná svátost oltářní, Ježíšově přítomnosti ve svátosti oltářní, pozvání ke stolu Páně, praktické pokyny pro přijetí svatého přijímání.

4.2.5 Celý rok s dětmi

V úvodu knihy L. Pokorného *Celý rok s dětmi* můžeme číst: „U nás se dosud věnovala poměrně malá pozornost kázáním pro děti. Kázání pro děti je něco jiného než katecheze. Prvním předpokladem úspěšného kázání dětem je, aby se kazatel dovedl k nim snížit, znal dobře svět dítěte a využil všeho, co může v dítěti probouzet a rozmnožovat náboženskou radost. Katecheze má ráz převážně poučující, kdežto kázání musí být povzbudivé. Jen tak je možné na děti zapůsobit.“⁷⁰

Kázání jsou v knize rozdělena na čtyři části, od prázdnin do prázdnin (kázání jsou použitelná na jednotlivé neděle ve školním roce), postní promluvy, májové promluvy, díváme se do světa.

V kázání pro slavnost prvního svatého přijímání se autor knihy obrací k dětem a snaží se mluvit o velké slavnosti, kterou děti prožívají. Zdůrazňuje jim, že mají čistá srdce a přijde k nim vzácná návštěva. Dále kněz děti varuje před hříchem, kterým by „Ježíška vyhnaly od sebe.“⁷¹ Celý text je velice dětský a L. Pokorný používá mnoho zdvořilých, dnešní děti by takovýto text neoslovil.⁷²

⁷⁰ Srov. POKORNÝ, L. *Celý rok s dětmi*. Praha: Kropáč a Kucharský, 1944. Úvod.

⁷¹ Tamtéž, s. 77.

⁷² POKORNÝ, L. *Celý rok s dětmi*. Praha: Kropáč a Kucharský, 1944.

5 Situace po Druhém vatikánském koncilu

Druhý vatikánský koncil, který přinesl velké změny v celkovém pojetí církve a díky němuž se více otevírá světu, svolal Jan XXIII. Svojí osobností změnil pohled na úlohu papeže, nechtěl být jen hlavou církve, ale věnoval velkou pozornost lidem, vyzařovala z něho jeho láska ke všem. Svými nařízeními pomáhal, aby se církve modernizovala a hledala jednotu s ostatními křesťany. Papež Jan XXIII. oslovoval i vlády komunistických zemí. Jeho nástupce Pavel VI. pokračoval v jeho stopách. I on byl otevřený pro modernizaci, chtěl vést dialog se všemi. Díky působení těchto dvou papežů rostl zájem světa o církve.⁷³

Dekrety, konstituce a deklaráce přijaté koncilem znamenaly pro církve velký zlom. Začal se nový úsek dějin církve ve světě. Přestože přinesly mnoho dobrého, nového, potřebného, uvést do praxe tyto velké reformy bylo velice těžké. Velké množství lidí nepřijalo a nepochopilo toto učení a opět docházelo k odpadu od církve.

Koncil probíral mnoho témat. V souvislosti s tématem mé práce se jednalo o obnovu liturgie, její zpřístupnění lidem, zavedení místního jazyka, aktivní účast a zapojení věřících do liturgického dění. Přímo v otázkách svátosti smíření a eucharistie nedošlo na Druhém vatikánském koncilu ke změně, ale spíše k novému přístupu k těmto svátostem. Jak uvádí ve své knize J. Zvěřina, přinesl Druhý vatikánský koncil závažné liturgické změny, které staví eucharistii do středu svátostného života, především v dekretu o liturgii, a vážně spojil starou i novou teologii eucharistickou spíš v konkrétní praxi.⁷⁴ V dalších otázkách eucharistie klade koncil důraz na větší aktivní účast věřících na průběhu liturgie. Snaží se, aby byl obřad přehlednější a lidé mohli dobře porozumět jednotlivým částem. Mše svatá je rozdělena na dvě hlavní části bohoslužbu slova a bohoslužbu oběti. Na základě požadavků Druhého vatikánského koncilu byly nově uspořádány liturgické texty Římského misálu. A v roce 1983

⁷³ Srov. FRANZEN, A. *Malé církevní dějiny*. Praha: Zvon, 1992. s. 278 – 286.

⁷⁴ ZVĚŘINA, J. *Teologie agapé*. Praha: Skriptum, 1994. s. 284

je schválen nový Český misál, který obsahuje české vydání Římského misálu doplněné vlastními texty pro slavnosti, svátky a památky našich národních světců.⁷⁵

.V roce 1973 jsou vydány Obřady pokání, které upravují liturgii svátosti smíření. Rozdělují ji na tři druhy obřadů – první obřad je pro jednotlivce, druhý pro více kajících se soukromou zpovědí a větší počet kajících, třetí společné vyznání s rozhřešením s generální absolucí. Dále kající pobožnosti. V dekretu *Lumen gentium* článku 11 je zdůrazněno, že svátost smíření má působit obnovení společenství s Bohem, smíření s církví a milost odpuštění od Boha.⁷⁶

V dalších bodech se koncil v Deklaraci o křesťanské výchově věnuje důležitosti významu výchovy pro lidský život. Ukazuje, že všichni bez rozdílu mají právo na výchovu. Stejně tak i křesťanská výchova má být přístupná všem, kteří byli pokřtěni.⁷⁷

Učení a změny přijaté Druhým vatikánským koncilem se do naší země dostávali v podstatě až po roku 1989, do této doby církev nemohla církev provádět nějaké změny a být více v kontaktu Římem. I přes pronásledování a všelijaké problémy se mnozí snažili chránit zároveň i šířit učení církve, jak jen to bylo možné.

Důležité bylo působení tzv. podzemní církve. Své nezastupitelné místo právě v působení na děti a mládež mají chaloupky. Jak uvádí J.Vracovský: „Slovo chaloupky označuje v českém salesiánském prostředí specifické hnutí letních křesťanských táborů pořádaných v salesiánském duchu, které se začalo rozvíjet v období totality v naší republice, zejména v sedmdesátých a osmdesátých letech. Letní salesiánské tábory dostaly tento název, aby nebyly nápadné a mohly být utajené pře státní mocí. Název byl také spojen s chaloupkami a chalupami kde se tábory odehrávaly“⁷⁸ Chaloupky nebyly jen táborové pobyty, které měly zabavit děti o prázdninách, jejich program měl vždy pedagogický a katechetický záměr, který se uskutečňoval v malém společenství, což je právě pro ně typické. Vedoucím a jejich asistentů šlo o vytvoření vztahů, snažili se svěřeným dětem pomoci na cest k Bohu, posilovat

⁷⁵ *Český misál*. Praha: Česká liturgická komise, 1983

⁷⁶ LG 11. (Věřoučná konstituce o církvi) *Dokumenty 2. vatikánského koncilu*. Praha: Zvon 1995.

⁷⁷ KV 2. (Deklarace o křesťanské výchově) *Dokumenty 2. vatikánského koncilu*. Praha: Zvon 1995.

⁷⁸ Srov. VRACOVSKÝ, J. *Chaloupky*. Praha: Portál, 2002. s. 11.

vztah k Ježíši Kristu a prohlubovat jejich svátostný život.⁷⁹ Podle autora knihy Chaloupky byl: „Neopomenutelný také význam svátostné pastorace, praktikované v malém společenství věřících a přizpůsobený jejich potřebám.“⁸⁰

V této nelehké situaci církev a její představitelé často upozorňují na potřebu správné výchovy a vedení dětí ke svátostem. Biskup F. Tomášek v pastýřském listě O Eucharistii oslovuje rodiče a říká jim: „A nyní se obracím přímo na vás, rodiče. Jakmile začne vaše dítě rozeznávat dobré od zlého a za vašeho vedení dovede rozeznat obyčejný chléb od svátostného, jste ve svědomí velmi vážně zavázáni připravit své dítě k svatému přijímání. Má to být pravidelně před školní docházkou.“⁸¹

Stejně tak se na rodiče obrací s prosbou o pomoc při přípravě na první přijetí svatého přijímání a svátosti smíření ve svém pastýřském listě biskupové ČR: „Rodiče! Snažně vás prosíme, abyste rádi pomáhali při přípravě svých dětí na první svatou zpověď před svatým přijímáním. Kež jsou ty dny nezapomenutelným setkáním vašich dětí s Kristem; ať jsou životním prožitkem Boží milosrdné lásky.“⁸²

5.1 Přípravy prvokomunikantů

Nástup a rozmach komunismu, který byl v naší zemi čtyřicet let, měl vliv i na celou církev. Opět podobně jako v době prvních křesťanů byli věřící lidé pronásledováni, zavíráni do vězení, mučeni. Aktivní kněží, kteří se chtěli věnovat dětem a připravovali je ke svátostem, končili v lepším případě ve farnostech v pohraničí, v horším buď bez státního souhlasu nebo ve vězení.

V roce 1968, kdy polevil pronásledování věřících, se obrátil biskup František Tomášek na věřící rodiče pastýřským listem a říká: „Náboženská výchova našich dětí a mladých mi leží na srdci jako nejtěžší balvan, neboť s ní stojí nebo padá pravé štěstí naší mládeže zde na světě

⁷⁹ Srov. Tamtéž, s. 113.

⁸⁰ Srov. Tamtéž, s. 116.

⁸¹ TOMÁŠEK, F. *Nejsvětější Eucharistie*. Pastýřský list z 20. 3. 1969 in Pastýřské listy 1945-2000. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.

⁸² *Pastýřský list o obnoveném udělování a přijímání svátosti pokání*. Z 14. 11. 1979, in Pastýřské listy 1945-2000, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.

a jednou po smrti v životě věčném. Rodiče, s tím souvisí i vaše věčná spása, neboť vaše odpovědnost za náboženskou a mravní výchovu je velká.“⁸³ Biskup František Tomášek si uvědomoval, že se rodiče potýkají jak s problémy s přihláškami tak i s tím, že není možné posílat děti do náboženství. Dětem chodícím do náboženství se posmívali spolužáci a často měly problémy s dalším studiem. Pro děti byl podle něho velice důležitý základ náboženské výchovy v rodině.

V pastýřském listě k vyučování náboženství v září 1968 povzbuzoval biskup František Tomášek rodiče, aby nezapomněli přihlásit děti na vyučování náboženství. Říká, že tento rok bude lepší než byly roky předchozí. Děti mohly chodit do náboženství od 2. až do 9. třídy, mohly se konat pravidelné týdenní bohoslužby slova pro děti, vyučování náboženství mohlo začít hned od začátku roku, přihlášky se odevzdávaly knězi ne řediteli školy. Dále biskup upozornil na to, že nestačí jen přihlásit dítě do náboženství, ale je třeba vést dítě i v rodině převážně vlastním příkladem, jak k účasti na mši svaté a přijímání svátostí, tak k životu z víry.⁸⁴

V tomto období byla církev u nás pod velkým tlakem totalitního režimu, který se snažil co nejvíce jí zabránit v jejím působení. Kněží, katecheté i věřící byli pod neustálým dohledem. Komunistická strana a její představitelé rozhodovali o církvi a jejím působení, mluvili do jejího učení, schvalovali, ale mnohem více se snažila zakazovat její činnost.

⁸³ TOMÁŠEK, F. *Pastýřský list k náboženské výchově*. Z 23 .7 .1968, in *Pastýřské listy 1945-2000*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.

⁸⁴ TOMÁŠEK, F. *Pastýřský list k vyučování náboženství v letošním školním roce*. Z 3. 9. 1968, in *Pastýřské listy 1945-2000*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.

Podle vyprávění kněží působících ve farnostech v době totality vím, že se tato těžká situace dotýkala také příprav dětí na přijetí první svátosti smíření a prvního svatého přijímání. Kněží často nesměli konat přípravy, nesměli se setkávat a působit na děti. Vyučování náboženství sice mohlo být na školách, ale bylo pod velkou kontrolou. Přihlášky se odevzdávaly řediteli školy a děti chodící do náboženství měly hodně problémů především později, pokud chtěly jít po základní škole studovat. I tyto hodiny byly na mnoha místech kontrolovány, co se učí, jak kněz učí, které děti se vyučování náboženství účastní. Vše záleželo na aktivitě ředitele nebo jednotlivých učitelů. Tato situace vedla mnohé rodiče k tomu, že děti do náboženství neposílali vůbec a jejich víra byla čím dál tím více ohrožena.

Přípravy prvokomunikantů se stávají záležitostí rodičů, kteří pokud chtějí, aby jejich dítě přijalo svátosti, musí si je sami připravit a přivést ke stolu Páně. V některých případech jsou rodiny nuceny jezdit do vzdálených kostelů ve větších městech, kde je nikdo neznal, aby se mohly účastnit mše svaté a jejich děti přijmout svaté přijímání.

Pokud se přece jenom ve farnosti konala příprava dětí musela být veřejně přístupná, konala se v kostele, nebo probíhala v hodinách náboženství. Záleželo na odvaze kněze, jaký byl průběh příprav. Pokud probíhalo vyučování náboženství na školách, podléhalo řediteli školy, ve třídě musel být větší počet dětí, aby mohla být alespoň jedna hodina týdně. Setkávali se tedy při vyučování děti různého věku, často od 2. třídy až do 8. třídy. Z tohoto důvodu se kněží a katecheté ocitali v nelehké situaci, jak provádět přípravu, jak si rozvrhnout probíranou látku, aby se děti chodící do vyučování náboženství delší čas neučily stále dokola to samé.

Témata probíraná při přípravě prvokomunikantů vycházela především z učení katechismu. Jiné materiály byly těžko dostupné. Kněží většinou připravovali děti podle materiálů, které si sami nachystali. V šedesátých letech biskup F. Tomášek vydává Přípravu k první svaté zpovědi a k prvnímu svatému přijímání. Dalšími autory materiálů, které bylo možné využít pro přípravu dětí na přijetí svátostí byli františkán J. Bárta a farář J. Studený.

5.2 Materiály pro přípravu prvokomunikantů

Materiály, které bylo možné využít pro práci s dětmi se v tomto období vydávaly velice těžko, vše bylo pod dohledem. Kněží, kteří vyučovali náboženství využívali především katechismus nebo si vypracovávali vlastní přípravy. V další podkapitolách uvádí některé z materiálů, které bylo možné využít pro přípravy dětí na první svatou zpověď a první svaté přijímání.

Jedná se to tyto materiály:

Katolický katechismus⁸⁵

Katolický katechismus – život z víry⁸⁶

Příprava k první svaté zpovědi a k prvnímu svatému přijímání⁸⁷

Katecheta kreslí⁸⁸

Seminární práce z katechetiky⁸⁹

Svátost smíření a eucharistie⁹⁰

5.2.1 Katolický katechismus

Autorem Katolického katechismu je F. Tomášek. Jedná se přepracovaný katechismus, který byl vydán roce 1932 a 1949. Tento nově zpracovaný katechismus byl vydán v roce 1968, kdy polevilo komunistické pronásledování a bylo možné vydat tolik potřebnou literaturu.

Knihy je rozdělena do třech částí. První část – Věř pravdy Boží v úvodu obsahuje několik kapitol o Bohu, dále potom o andělech, prvních lidech a jejich hříchu, příchodu Vykupitele, životě Ježíše, církvi, svatých, smrti, nebi, pekle a očistci. Druhá část – Žij v milosti posvěcující probírá téma milosti, jednotlivé svátosti a modlitbu. Třetí část – Plň zákon Boží věnuje pozornost jednotlivým příkázáním desatera a je zakončena církevními příkázáními, posty a církevním rokem. Na závěr jsou hlavní modlitby a mešní řád.

⁸⁵ TOMÁŠEK, F. *Katolický katechismus*. b.m.: Česká katolická charita, 1968.

⁸⁶ *Katolický katechismus – Život z víry*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1984.

⁸⁷ TOMÁŠEK, F. *Příprava k první svaté zpovědi a k prvnímu svatému přijímání*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1967.

⁸⁸ STUDENÝ, J. *Katecheta kreslí*. Zlín: Grafia, 1991.

⁸⁹ ČERNOTA, P. a spol. *Seminární práce z katechetiky*. Olomouc: CMBF, 1974.

⁹⁰ *Svátost smíření a eucharistie*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, b.r.

Jako ostatní katechismy jsou jednotlivé kapitoly složeny z otázek a odpovědí k danému tématu doplněné vysvětlením, biblickým příběhem nebo citací.⁹¹

5.2.2 Katolický katechismus – Život z víry

Katolický katechismus s názvem *Život z víry* zpracoval z pověření Sboru ordinářů ČSR Oldřich Med v spolupráci s Františkem kardinálem Tomáškem a členy katechetické komise. Katechismus byl vydán v roce 1984 a po svém vydání byl jednou z častěji využívaných pomůcek pro vyučování náboženství a zároveň i pro vedení příprav prvokomunikantů.

Kniha je rozdělena do třech částí. První vychází z Ježíšových slov Já jsem pravda – probíraná témata jsou Bůh, Stvoření, Andělé, První lidé a jejich pád, Abrahám, Dějiny izraelského národa, Proroci, Život Ježíšův a jeho zázraky, učení, poslání, spolupracovníci. Druhá část vychází ze slov Já jsem život. A věnuje se tématům Nová a věčná smlouva, Duchovní chrám, Zřízení církve, Svátosti – obecně a v dalších kapitolách jednotlivé rozebírá podrobně. Poslední témata této části jsou Modlitba, Odloučení bratří a Církev ve světě. Téma třetí části je Já jsem cesta a probírá Zákony přírody a mravní zákony, Svobodu, Desatero – dále jednotlivá přikázání, Smrt, Boží soud, Věčný život. V dodatku jsou kapitoly na téma liturgický rok, postní řád, základní pravdy víry a modlitby. Jednotlivé kapitoly obsahují základní informace k tématu doplněné biblickými texty a pokyny pro život z víry, zakončené jsou otázkami a textem k zapamatování.⁹²

5.2.3 Příprava k první svaté zpovědi a k prvnímu svatému přijímání

Jedná se o dvanácti stránkový sešitek. Krátce jsou zde uvedeny hlavní informace pro děti, které se připravují na první svatou zpověď a první svaté přijímání.

⁹¹ TOMÁŠEK, F. *Katolický katechismus*. b.m.: Česká katolická charita, 1968,

⁹² *Katolický katechismus – Život z víry*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1984.

Probíraná témata se věnují našemu poslání ve světě a tomu, kdo se dostane do nebe. Dále je to kapitola o milosti posvěcující. Kapitola věnovaná svátosti smíření rozebírá její části, jednotlivě je popsáno, co mají děti v každém bodě dělat. V části o přípravě na svaté přijímání je probíráno ustanovení svátosti, mše svatá a samotné svaté přijímání. V závěru najdeme modlitby k prvnímu svatému přijímání– jednotlivé modlitby jsou rozděleny, podle svého použití na začátek mše svaté, po epištole, k evangeliu, k věřím v Boha, k obětování, po pozdvihování, před svatým přijímáním, když kněz ukazuje Hostii, po svatém přijímání, poslední modlitba je zasvěcení Panně Marii.⁹³

5.2.4 Katecheta kreslí

Další materiál pro přípravu dětí na první svátost smíření a první svaté přijímání se jmenuje Katecheta kreslí, jehož autorem je J. Studený. Jedná se o sadu návrhů jednoduchých kreseb použitelných v hodinách náboženství. Velice dobře je možné tyto obrázky využít i při přípravě na přijetí svátostí, pokud to dovolí možnosti. Původní verzi zpracoval autor a byla vydaná v roce 1969. Po listopadové revoluci 1989 je sada vydaná znovu. Autor vidí naléhavou potřebu pomůcek pro vyučování náboženství, vychází z oblíbenosti dětí kreslit a jeho materiál pomáhá katechetům a katechetkám jednoduchou kresbou vyjádřit hlavní učení hodiny. Symbolická kresba pomáhá dětem vybavit si probíranou látku. Kresby je možné využít ve všech ročnících, je vhodné, aby je starší děti doplnily zápisem. Jednotlivé obrázky jsou nakreslené podle témat probíraných v Katolické prvouce.

V úvodu autor radí jak a kdy kreslit, doporučuje s kresbou začít asi deset minut před koncem hodiny. Je třeba kreslit na tabuli a při tom opakovat probranou látku. Kresba by vždy měla zdůraznit hlavní událost nebo pravdu, které bylo věnováno téma hodiny. Kněz nebo katecheta musí předem vědět co bude kreslit. Je dobré když si malování při přípravě na hodinu prvně vyzkouší. V sadě je více kreseb k jednotlivým tématům, aby bylo možné obrázky měnit pokud látku opakujeme další rok.⁹⁴

⁹³ TOMÁŠEK, F. *Příprava k první svaté zpovědi a k prvnímu svatému přijímání*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1967.

⁹⁴ Srov. STUDENÝ, J. *Katecheta kreslí*. Zlín: Grafia, 1991. Úvod.

Úvodní kresby jsou na téma Bůh, modlitba a práce, neděle, kostel, mše svatá. Další část je věnovaná starozákonním událostem. Následují kresby, které souvisí s novozákonními příběhy. V další části jsou obrázky k tématům posledních věcí člověka. Učivo o svátostech najdeme v poslední části. Ke svátosti smíření jsou kresby na téma: křest, odpuštění hříchů, části svátosti smíření. Učení o svatém přijímání autor vyjadřuje kresbami monstrance, ciboria, hostie, oltáře, svatostánku, čistého srdce apod.⁹⁵

5.2.5 Seminární práce z katechetiky

V olomouckém semináři v rámci přednášek z katechetiky zpracovali bohoslovci pod vedením ThDr. V. Kryštofského metodiku s názvem *Seminární práci z katechetiky*. Vychází pouze pro vnitřní potřebu. Jedná se o poznámky k pracovnímu textu pro vyučování náboženství „Bůh s námi“.

Metodika se věnuje tématům, která jsou rozdělena do sedmi částí. První je věnovaná Bohu a jeho lidu – Bůh si svůj lid vyvolil, mluví k němu, zve ho k sobě. Druhá část ukazuje, že lidé jdou po své cestě, opouští Boha, ale Bůh je s nimi a vede je po správné cestě. Dává jim Spasitele. Třetí část je zaměřena na Ježíše Krista, život, zázraky, podobenství i učení. Čtvrtá je o Božím království. Pátá část se věnuje hříchu, odpuštění a svátosti pokání. Šestá část potom probírá Ježíšovu oběť na kříži, mši svatou a eucharistii. Poslední část je o svatém přijímání.

Jednotlivé kapitoly obsahují úvodní slovo k danému tématu, vysvětlení probírané látky, shrnutí, zápis nebo obrázek do sešitu, zapamatuj si a úkol.⁹⁶ V době svého vydání bylo tato metodika jistě přínosem pro práci kněží a katechetů, dnes by šlo podle této metodiky učit velice těžko.

⁹⁵ STUDENÝ, J. *Katecheta kreslí*. Zlín: Grafia, 1991.

⁹⁶ ČERNOTA, P. a spol. *Seminární práce z katechetiky*. Olomouc: CMBF, 1974.

5.2.6 Svátost smíření a eucharistie

Tato metodika byla vydaná, jak uvádí její autoři kolem roku 1982, protože chyběly materiály pro katechezi ve třetí třídě. Je zpracovaná pro vyučování náboženství ve škole, ale může být použita jako příprava na první přijetí svátosti smíření a svatého přijímání. Text vychází ze zahraničních textů a učebnic. Součástí metodiky jsou pracovní listy.

Metodika oproti jiným materiálům zaměřuje pozornost na:

- socializaci dítěte v rodině (Patřím do rodiny - děti by měly poznat, že v každé rodině existují pravidla společného života. měly by pochopit důležitá pravidla v rodině: „poslouchat a pomáhat“. Dodržování těchto pravidel je radostné jen tehdy dodržujeme-li je z lásky k druhému.)

- socializaci ve společnosti (Co mi dělá dobře a co mně zlobí - v životě existuje radost i bolest, dobro i zlo, můžeme svět učinit krásnější, jsme-li dobří, na zlu máme často vinu my lidé. Na světě nejsme sami- děti by měly poznávat pravidla pro soužití s lidmi v různých prostředích a místech a uvědomit si, že všechna pravidla lze redukovat na přikázání lásky k bližnímu.)

- socializaci v církvi (Žijeme ve farnosti - děti by měly upozorněny na trojím úkol každé farnosti – bohoslužba, hlásání Božího slova, služba druhým, i děti se jako členové farnosti mají podílet na těchto úkolech.)

Další témata se potom věnují křtu, vyznání víry, slavení neděle a mše svaté. Důležitá jsou témata o hříchu, cestě k odpuštění a odpuštění skrze církev. Při probírání témat o hříchu, odpuštění, svátosti smíření by si děti by si měly uvědomit co je to hřích, poznat, že Bůh hříšníky nezavrhuje, ale miluje, uvědomit si nutnost lítosti, měly poznat co je třeba vykonat při přijetí svátosti smíření a také že, Bůh odpouští člověku skrze církev.

Při probírání témat, která mají souvislost se svatým přijímáním se zaměřují na poslední večeři, při probírání této události by měly děti poznat, že Ježíš při poslední večeři plní svůj slib daný po rozmnožení chleba, že miluje lidi tak, že se za ně obětuje a při svatém přijímání s nimi chce být úplně spojen. Další téma je zaměřené na zdůraznění souvislosti mezi poslední večeří, Ježíšovou smrtí na kříži a slavením eucharistie. Závěr přípravy je věnován mši svaté, jejím částem a praktickým připomínkám před svatým přijímáním.

Struktura hodiny:

- Cíl katecheze - stanovení cíle by mělo být vždy na prvním místě, z toho jaký je stanovený cíl vychází další práce katechety, cíl nemusí být pouze jeden.
- Vnější příprava katechety - tento bod přípravy je velice důležitý, katecheta by měl mít písemně přípravu na hodiny, dobře si nachystat potřebný materiál, pomůcky apod. dohledat si potřebné vědomosti k danému tématu.
- Začátek katecheze - hodinu je dobré začít pozdravem, společnou modlitbou nebo písničkou, děti se uklidní a zároveň naladí hodinu náboženství.
- Úvod - jedná se uvedení nového tématu pro které je možné využít množství metod, na tomto úvodu záleží jestli se nám podaří děti zaujmout.
- Hlavní téma - při probírání hlavního tématu může katecheta využít různé metody, aktivity nebo hry, které musejí být dobře připraveny.
- Cílové otázky pro přípravu na přijetí svátostí - tato část formou otázek a odpovědí shrnuje učivo důležité pro první přijetí svátosti smíření a svatého přijímání.
- Praktické cvičení - jedná se většinou o práce s pracovním listem, hry, kreslení apod.
- Zápis do sešitu - většinu potřebných informací mají děti v pracovních listech, přesto je dobré hlavní věci, které si mají děti zapamatovat zapsat do sešitu, zápis musí být krátký, ale pro děti srozumitelný, měl by vystihovat to podstatné.
- Úkol - nemusí být vždy, většinou se v této metodice jedná o vypracování pracovního listu nebo jeho části, v několika hodinách se jedná o přípravu pracovního listu, který se potom probírá v hodině.
- Závěrečná modlitba - neměla by chybět, jaká bude záleží na katechetovi a skupině se, kterou pracuje, je vhodné vést děti k modlitbě vlastními slovy, ale nemělo by se zapomínat i na naučené modlitby.⁹⁷

6 Současná situace

⁹⁷ Srov. *Svatost smíření a eucharistie*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, b.r.

Po listopadové revoluci v roce 1989 může opět církev svobodně působit. První roky zažívá církev to co první křesťané po době pronásledování, nastává doba svobody. Dochází k velkému návratu lidí do církve, především těch, kteří byli nějakým způsobem pronásledováni, měli různé potíže kvůli víře, nebo jen neměli tolik odvahy veřejně se k církvi hlásit. O náboženství je stále větší zájem i ze strany nevěřících. To vše je pro církev radostí, ale i velkou bolestí. Po tolika letech nesvobody, kdy nebylo možné vydávat tolik potřebné pomůcky, je porevoluční situace mnohem horší. Velký zájem je, ale není podle čeho pracovat, nejsou ucelené osnovy a tak se vše dělá v mezích možností.

Především ve vyučování náboženství je mnoho problémů, protože chybí jak osnovy, tak učebnice, metodiky a ostatní pomůcky. Na mnoha místech začínají katechetické kurzy. Laičtí katecheté začínají učit náboženství. Podobná situace, jaká je při vyučování náboženství, se objevuje při vedení příprav na přijetí svatého přijímání a svátosti smíření. Chybí jasná koncepce. Jsou dostupné jen některé materiály, které byly vydané v samizdatu.

V devadesátých letech se církev vrací ke svému původnímu poslání, začíná svobodně katechizovat. Vznikají katechetická střediska. Stále více je věnovaná pozornost, jak katechetice tak katechezi. Biskupská konference vydává Katechetické směrnice. V těchto Katechetických směrnicích České biskupské konference vydaných roku 1994 je věnovaná pozornost i přípravě prvokomunikantů, můžeme zde číst, že blízká příprava na přijetí svátosti smíření a eucharistie má být prováděna ve farnosti nebo alespoň ve spolupráci s knězem farnosti, do které děti patří. Potřebná je i spolupráce s rodiči, rodiče musí souhlasit s tím, že jejich dítě přijme svátosti.⁹⁸ Jak uvádí F. Kunetka ve své knize Slavnost našeho vykoupení nesmíme zapomenout na to: „že důležitou součástí křesťanské spirituality je svátostný život. Je třeba neustále prohlubovat svůj vztah ke Kristu, který je prvotní svátostí. Musíme si uvědomovat a prožívat společenství církve, která je základní svátostí. Prožívat jednotlivé liturgické slavnosti (především eucharistii) jako osobní setkání s Kristem ve společenství církve v určitých konkrétních životních situacích.“⁹⁹

Katechetická střediska, řeholní společenství i jednotlivci vydávají nové metodiky, knihy a materiály pro přípravu dětí na přijetí první svaté zpovědi a prvního svatého přijímání.

⁹⁸ *Katechetické směrnice České biskupské konference*. Praha: Sekretariát ČBK, 1994

⁹⁹ Srov. KUNETKA, F. *Slavnost našeho vykoupení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1997. s. 66.

Základem je Biskupskou konferencí schválená učebnice pro třetí třídu, která je zpracovaná jako příprava na přijetí eucharistie a svátosti smíření. Velkou výhodou je možnost spolupracovat s církví v zahraničí, využít již dobře osvědčené materiály, přizpůsobit je našim podmínkám, nebo se jen inspirovat dobrými nápady. V Katechetickém věstníku č. 7/07¹⁰⁰ je uvedeno, že Centrum pro katechezi ostravsko-opavské diecéze ve spolupráci s Kartuziánským nakladatelstvem chystá vydání materiálu pro přípravu mladších dětí k prvním svátostem ve společenství rodiny a farnosti. Ten by měl obsahovat náměty na setkání s dětmi, na setkání s dětmi a jejich rodiči, společné bohoslužby. Součástí jsou pracovní listy, sešitek k výchově svědomí, sešitek o mši svaté

6.1 Přípravy prvokomunikantů

Abych lépe mohla popsat nynější situaci v konání příprav prvokomunikantů, oslovila jsem dvanáct kněží jihlavského děkanátu a položila jim několik otázek týkajících se těchto příprav. Jednalo se především o kněze působící v menších farnostech. Kněží vždy mají na starosti více než jednu farnost. Tři kněží působí v krajském městě a jsou členy řádů působících v nich. Jedná se o řád premonstrátů a minoritů.

Z odpovědí kněží je možné říci, že nejčastěji koná přípravu dětí sám kněz, ve čtyřech případech z dvanácti je to kněz společně s katechetou/katechetkou. Vzdálená příprava probíhá celý školní rok a to především ve škole v rámci vyučování náboženství. Pro přípravu se používá učebnice *Bůh k nám přichází*,¹⁰¹ pracovní listy a metodika pro 3. třídu schválená biskupskou konferencí. Blízkou přípravu by měl vést, podle dotázaných kněží, vždy sám kněz, aby se seznámil s dětmi a i ony měly možnost vidět kněze jinak než u oltáře. Pokud není možné, aby kněz tuto přípravu konal, měl by alespoň několikrát na přípravu přijít, aby se s ním děti seznámily a šly s menším strachem ke svátosti smíření. Blízká příprava se koná většinou v kostele nebo na faře. Ke svátostem mají děti možnost přistoupit v jedenácti farnostech z dvanácti ve třetí třídě. V jedné farnosti už ve druhé třídě. Ve farnostech s menším počtem věřících jdou děti ke svatému přijímání podle zájmu jejich a rodičů.

¹⁰⁰ *Katechetický věstník č. 7*. Brno: Katechetické centrum 2007, MK ČR E 12332.

¹⁰¹ ŠPAČKOVÁ, M. a spol. *Bůh k nám přichází*. Praha: Portál, 1996.

Kněží v ohláškách při mši svaté, v hodinách náboženství, dopisem rodičům nebo ve farním časopisu oznámí konání přípravy na první přijetí svátosti smíření a prvního svatého přijímání, podmínky pro účast a další rozhodnutí je ponecháno na dětech, rodičích, popřípadě prarodičích.

Podle Kodexu kanonického práva platí pro přijetí eucharistie a svátosti smíření tyto obecné podmínky:

Kán. 913 - § 1.:

K udělení svatého přijímání dětem se vyžaduje, aby měly dostatečné poznání a byly důkladně připraveny tak, aby podle úrovně svého poznání pochopily Krista a jeho nauku a mohly přijmout tělo Páně s vírou a zbožností.

Kán. 913 - § 2.:

Dětem v nebezpečí smrti se může podat svaté přijímání, jestliže jsou schopny rozeznat tělo Kristovo od obyčejného pokrmu a svaté přijímání přijmout s úctou.

Kán. 914 :

Povinností především rodičů a těch kdo jsou na jejich místě, a také faráře je dbát, aby děti, které dosáhly užívání rozumu, byly náležitě připraveny a co nejdříve, po přijetí svátosti smíření, přijaly svaté přijímání; farář také musí dbát, aby ke svatému přijímání nepřistupovaly děti, které nedosáhly užívání rozumu nebo které nepovažuje za dostatečně připravené.¹⁰²

Další podmínky pro účast dětí na přípravě a průběhu přípravy by měl stanovit sám kněz. Je třeba, aby rodiče dětí byli seznámeni s požadavky kněze, a to nejlépe při osobní setkání. Pokud toto setkání není možné měl by kněz rodiče informovat dopisem.

Zapojení rodičů a vůbec aktivní účast celé farnosti nesmí při průběhu přípravy prvokomunikantů chybět. Tak jak jsme se s tímto problémem setkali už při přípravách na začátku dvacátého století i v dnešní době chybí zájem rodičů spolupracovat s knězem nebo katechetou a aktivně se zapojit do průběhu přípravy i samotné slavnosti.

Velice důležité je představení dětí farnosti i prosba o modlitbu. Na setkání katechetů v Brně zazněl dobrý nápad, jak zapojit farnost do modlitby za děti. Každé dítě si vyrobilo vlaštovku se svým jménem a tu po mši svaté hodilo do kostela, kdo ji chytil, ten se celý týden

¹⁰² CIC - *Kodex kanonického práva*. Praha: Zvon 1994.

za toto dítě modlil.¹⁰³ Pokud celá farnost živě prožívá tuto slavnost a přípravu na ni s dětmi, je to veliký přínos pro všechny. Kostel v době konání přípravy na první svátost smíření a první svaté přijímání mohou zdobit symboly připomínající tuto událost, nebo svíčky, obrázky apod., které ukazují, jak se děti účastní jak přípravy i nedělní mše svaté.

Jak jsem již uvedla, větší část přípravy se koná ve škole v rámci vyučování náboženství. Častým problémem je účast dětí, jak na přípravách na svátosti, tak i vyučování náboženství. Děti mají v dnešní době mnoho aktivit, je více možností, co si vybrat pro vyplnění volného času, na vyučování náboženství jim mnohdy nezbyvá čas. Náboženství se tak stává jedním z kroužků do kterého děti chodí dokud je to baví. Jakmile nastane plnění nějakých povinností, děti přestávají mít zájem a vyučování náboženství opouští. Také se stává, že děti často absolvují přípravu, protože je to přání rodičů, většinou spíše babiček. Ve své praxi jsem se setkala s dítětem, které se účastnilo přípravy a chtělo přijmout svátosti, protože mu za to babička dávala peníze.

Dodnes přetrvává v rodičích a především prarodičích přesvědčení, že by dítě mělo jít k prvnímu svatému přijímání a první svaté zpovědi. Stává se tak, i když rodiče nejsou praktikující křesťané a dítě nemá z rodiny žádný základ. Mnohé děti dovedou velice nadšeně splnit dané podmínky, ale první svaté přijímání je také posledním. Může to být i tak že dítě, které je z rodiny, kde se nikdo neúčastní liturgie, svým nadšením a vytrvalostí dovede celou rodinu do kostela a postupně se všichni vracejí k víře. Kněží, katecheté a ti co konají přípravu prvokomunikantů stojí před velice těžkým rozhodováním, které děti vzít k prvnímu svatému přijímání a první svaté zpovědi a které ne. Naštěstí je všechno v rukou Božích.

Na otázku, zda udělování obou svátostí od sebe oddělit, dotázaní kněží odpovídají, že svátost smíření a svaté přijímání jsou úzce spojeny svátosti. Z tohoto důvodu podle nich není dobré je od sebe neoddělovat. V jedné farnosti dochází k týdennímu intervalu mezi svátostí smíření a svatým přijímáním. To je praxe, pohled teologů se liší, svátost smíření a svaté přijímání jsou dvě rozdílné svátosti, každá z nich má svůj význam a jejich spojováním zaniká význam jedné z nich a to především svátosti smíření, která se neprožívá jako samostatná svátost, často je vnímána jako podmínka pro přijetí svatého přijímání. V knize *Vyznání víry církve* je uvedeno, že právě svátost smíření prodělala dlouhou a komplikovanou cestu historií

¹⁰³ Srov. HAVLÁT, P.Re: *Informace o konání přípravy prvokomunikantů ve farnosti* (elektronická pošta)
Message to: K. Brychtová 30. 11. 2006 (cit.12.2. 2007). Osobní komunikace

a prošla mnohými rozmanitými proměnami. Jako podstatná základní struktura této svátosti se udržel dvojí proces: svátost pokání sestává na jedné straně z aktu lidského obrácení, umožněného Boží milostí, na druhé straně z úkonu církve.¹⁰⁴

Pokud se jedná o používané materiály pro přípravy prvokomunikantů, nejčastěji využívaným materiálem pro práci s dětmi během školního roku je učebnice *Bůh s námi*,¹⁰⁵ metodika s pracovními listy pro třetí třídu. Kněží a katecheté, které jsem oslovila při bližší přípravě využívají ostatní dostupné materiály. A to především Katechismus, Eucharistické směrnice, Přípravy na první svaté přijímání a první svatou zpověď – autorů Simajchla, Brtníka, Plhoně, Šeliny. (citace a obsahy některých z nich uvádím v další kapitole). Kněží často pracují podle vlastní vypracované přípravy a vlastních zkušeností. Využívané jsou média, především videa nebo diapozitivy.

6.2 Materiály pro přípravu prvokomunikantů

V současné době je možné pro přípravu dětí na první svátost smíření a první svaté přijímání využít větší množství materiálů, je možné si vybrat, který z nich nám připadá nejlépe zpracovaný, a který nám vyhovuje svým zaměřením. Některé z dnes dostupných materiálů byly zpracovány už před listopadem 1989, přestože byly vydány po roce 1990. Jiné jsou přeloženy ze zahraničních materiálů nebo z nich vycházejí. Většinu knih, metodik, pomůcek, které uvádím v této kapitole zpracovali kněží, katechety nebo pracovníci katechetických středisek, kteří při jejich zpracování vycházeli z vlastní praxe. Jedna z uvedených metodik je zpracovaná L. Muchovou, která se věnuje náboženské pedagogice.

V dalších podkapitolách uvádím základní informace o těchto materiálech:

Příprava ke svátosti smíření a svatému přijímání¹⁰⁶

Příprava rodičů a dětí k prvnímu svatému přijímání¹⁰⁷

¹⁰⁴ Srov. *Význání víry církve*. České Budějovice: Sdružení sv. J. Neumanna, 1999. s. 273.

¹⁰⁵ ŠPAČKOVÁ, M. a spol. *Bůh k nám přichází*. Praha: Portál, 1996.

¹⁰⁶ SCHOTTEROVI, P. a J. a spol.. 2. díl: *Příprava ke svátosti smíření a svatému přijímání*. Praha: Sdružení salesiánských spolupracovníků, 1991.

¹⁰⁷ SIMAJCHL, L. *Příprava rodičů a dětí k prvnímu svatému přijímání*. b. m.

Bůh k nám přichází¹⁰⁸
Odpust'¹⁰⁹
Příběhy k prvnímu svatému přijímání¹¹⁰
44 katechezí pro mladší děti¹¹¹
Přijď, Pane Ježíši¹¹²
Nejvzácnější dar¹¹³
A přece přinášejí štěstí¹¹⁴
Jsme děti tvé, Pane Ježíši¹¹⁵
Příklad přípravy ve farnosti Pyšel¹¹⁶
Příklad přípravy ve farnosti Velké Němčice¹¹⁷

6.2.1 Příprava ke svátosti smíření a svatému přijímání

Autory přípravy na přijetí svatosti smíření a svatého přijímání jsou manželé Schotterovi se spolupracovníky, tento materiál vydalo Sdružení salesiánských spolupracovníků. Jedná se o pracovní texty, které jsou určeny pro skupinky rodičů s dětmi. Autoři vychází z již dříve vydaných zahraničních materiálů.

V předmluvě pracovních textů můžeme číst: „Církev žádá, aby dítě přistupovalo k svatému přijímání hned, jak k tomu nabude rozumových schopností. Zároveň ale požaduje, aby před prvním svatým přijímáním přijalo svátost smíření. Tuto svátost může přijmout jen dítě s přiměřeně samostatným svědomím. To je u většiny dětí kolem 7. roku. Je to samozřejmě u různých dětí různé, ale osobní svědomí se nezačíná vytvářet před 5. rokem dítěte. Je tedy

¹⁰⁸ ŠPAČKOVÁ, M. a spol. *Bůh k nám přichází*. Praha: Portál, 1996.

¹⁰⁹ KAŇA, J. SCHÖTTEROVÁ, P. *Odpust'*. Praha: Portál, 1994.

¹¹⁰ BREHMI, P. NUSSBAUMER, P. *Příběhy k prvnímu svatému přijímání*. Signum Unitatis, 1991.

¹¹¹ NOVÁK, S. *44 katechezí pro mladší děti*. Praha: Řád, 1991.

¹¹² RÝPAR, F. *Přijď, Pane Ježíši*. Zlín: Grafia, 1991.

¹¹³ ŠELINGA, J. *Nejvzácnější dar*. Bratislava: LÚČ vydavatelské družstvo, 2003.

¹¹⁴ MUCHOVÁ, L. *A přece přinášejí štěstí*. Katechetické sešity č. 4, Diecézní katech. středisko, 1999.

¹¹⁵ PLHOŇ, J. *Jsme tvé děti, Pane Ježíši - Příprava k prvnímu přijetí svátosti smíření a eucharistie*.

Rosice u Brna: Gloria, 2003.

¹¹⁶ BRESTOVSKÁ, M.Re: *Informace o konání přípravy prvokomunikantů ve farnosti* (elektronická pošta) Message to: K. Brychtová 30. 11. 2006 (cit. 10.12. 2006). Osobní komunikace.

¹¹⁷ HAVLÁT, P.Re: *Informace o konání přípravy prvokomunikantů ve farnosti* (elektronická pošta) Message to: K. Brychtová 30. 11. 2006 (cit.12.2. 2007). Osobní komunikace.

nutné vyvarovat se obojího přehánění. S přípravou se nemá čekat až budou děti osm, devět, dokonce deset let staré. Ale také se nemají do svátostného života uvádět děti, které k tomu ještě nenabýly dostatek rozumu. Svátost smíření předkládáme jako záležitost radostnou, jako velký dar vzkříšeného Pána. Je nutné, aby rodiče pomáhali dětem uvědomit si jejich hříchy a vidět vztah mezi jejich chybami a milosrdenstvím Božím. První svaté přijímání nesmíme považovat za událost izolovanou, je třeba chápat je ve spojitosti se mší svatou. Den prvního svátého přijímání je dnem, kdy se dítěti dává možnost plné účasti na mši svaté. První svaté přijímání je začátkem svátostného života křesťana. Péče rodičů, aby svátostný život dítěte mohl růst a řádně se rozvíjet, je stejně důležitá jako příprava k prvnímu přijetí svátostí. S dětmi se společně připravujeme na svátost smíření, pomáháme jim zpytovat svědomí. Ke zpytování svědomí je vhodné využívat látky, kterou s dětmi při katechezi probíráme. Příprava na první svaté přijímání dává rodičům jedinečnou příležitost přiblížit se dítěti a společně se přiblížit svátostnému Ježíši.¹¹⁸

Příprava má dvě části. První část se v jedenácti lekcích věnuje pravdám víry, které by měli děti znát. (Ježíš žije, Duch svatý proměnil apoštoly, Hlásání evangelia, Kněžství, Rodina a Boží rodina, Věčný život, Křest, Modlitba, Zdravas Maria, Advent, Palestina.)

Druhá část probírá svátost smíření a to v kapitolách - Hřích – zarmoucení lásky, Poznání dobrého a zlého, O lásce Otcově, Bez lítosti není odpuštění, Zpytování svědomí, Lítost a předsevzetí, Vyznání a pokání. Velká pozornost je věnovaná svědomí. Dále druhá část obsahuje lekce o mši svaté a svatém přijímání. (Boží rodina se schází a slyší Boží slovo, Boží rodina děkuje a přináší Otcovi dary, Proměňování, Kristova oběť, Chléb života, Boží rodina přijímá Pána Ježíše.)

Struktura jednotlivých hodin: zpěv, modlitba, rozhovor nebo hra, výklad, hra, pracovní činnosti, zápis do sešitu, úkol, modlitba, zpěv.

¹¹⁸ Srov. SCHOTTEROVI, P. a J. a spol. 2. díl: *Příprava ke svátosti smíření a svatému přijímání*. Praha: Sdružení salesiánských spolupracovníků, 1991. Předmluva.

Pomůckou k přípravě ke svátosti smíření a k svatému přijímání je malý notýsek. Děti mají možnost do textu doplňovat, kreslit a lepit obrázky, zároveň se mohou se dočíst základní informace o obou svátostech.¹¹⁹

6.2.2 Příprava rodičů a dětí k prvnímu svatému přijímání

Autorem této přípravy je Ladislav Simajchl, který v jejím úvodu říká: „Dvě starosti má kněz s prvokomunikanty. Nejprve, aby se na křestní katechezi před svatým přijímáním podílely pokud možno všechny pokřtěné děti. A druhá starost – aby první svaté přijímání nezůstalo pouze ojedinělou náboženskou slavností, za níž už další svátostný život nenásleduje.“¹²⁰

Nebezpečí, že první svaté přijímání bude pro některé děti i posledním, lze umenšit jedině tím, že věnujeme stejnou péči rodičům, jako dětem. Vždyť podstatná část vedení dětí závisí na rodičích. Musí se jim proto pomáhat, aby svou úlohu poznali a dokázali ji plnit. Zkrátka příprava na první svaté přijímání znamená vychovávat nejen děti, ale i jejich rodiče, babičky, kmotry. Můžeme je oslovit při nedělních kázáních. Můžeme je několikrát v roce pozvat na zvláštní pobožnost za děti (píseň, promluva, modlitba za děti, požehnání, závěrečná píseň). Jenže mnozí rodiče do kostela nechodí, zůstali by mimo. Těm je nezbytné poslat v době přípravy alespoň dopis v naději, že přece jen do kostela přijdou. V menších farnostech bude možná vhodné dělat první svaté přijímání jednou za dva roky, ale za to důkladně připravené.“¹²¹

Velice důležité je věnovat pozornost i vzdálené přípravě, která má probíhat především v rodinách. Podle L. Simajchla má kněz hned na začátku roku podle matriky a seznamu žáků školy si pořídit seznam pokřtěných dětí. Oznamit v kostele a poslat dopis o tom, že se bude konat příprava na první svaté přijímání a první svatou zpověď. Oslovit všechny, kteří byli

¹¹⁹ SCHOTTEROVI, P. a J. a spol. 2. díl: *Příprava ke svátosti smíření a svatému přijímání*. Praha: Sdružení salesiánských spolupracovníků, 1991.

¹²⁰ Srov. SIMAJCHL, L. *Příprava rodičů a dětí k prvnímu svatému přijímání*. b. m., s. 1.

¹²¹ Srov. Tamtéž, s.1

pokřtěni, protože oni všichni mají právo přijmout svátosti. Je důležité vyzvat rodiče, aby se s dětmi účastnili nedělních mší svatých a být stále v kontaktu jak s dětmi tak jejich rodiči, stále je zapojovat do liturgie i do dění ve farnosti. Poslední část přípravy by se měla konat v kostele a měl by ji mít sám kněz. Pro přípravu na svátost smíření se hodí postní doba, pro přípravu na svaté přijímání potom velikonoční doba.

Podle L. Simajchla není dobré odkládat přijetí svátostí na starší věk dětí. Rozhodné slovo, které a jak staré dítě přistoupí ke svátostem, je na knězi. Setkáváme se s tím, že děti přistupují k prvnímu svatému přijímání a první svaté zpovědi až na prahu dospělosti nebo naopak co nejdříve už kolem 5 let. V našich diecézích je zvykem připravovat děti ve druhé někdy třetí třídě. Slavnost by se neměla konat zároveň s jinou slavností. Pokus o oddělení obou svátostí byl neúspěšný. Koná se tedy svátost smíření v sobotu a svaté přijímání v neděli.

Cílem přípravy má být navázání přátelství dětí s Pánem Ježíšem a to přátelství na celý život. Pomoci jim vytvořit vztah ke Kristu ve svátostech. Postavit na Ježíšově učení celý svůj život a vycházet z jeho mravních požadavků při svém rozhodování.

Témata katecheze, která autor uvádí je s dětmi možné probírat při přípravě, která se koná v kostele a to o nedělích od 1. neděle postní do 6. neděle velikonoční. Jednotlivá témata jsou zaměřena na:

1. postní - O sebevládě, svědomí, hříchu .
2. postní – První deska desatera – Láska k Bohu.
3. postní – Druhá deska desatera – Láska k lidem.
4. postní – Bůh odpouští.
5. postní – Jak se budeme zpovídat.
6. postní – Jsme pokřtěni – patříme Pánu Ježíši.
2. velikonoční – Pán Ježíš – vzor života.
3. velikonoční – Modlitba.
4. velikonoční – Poslední večeře.
5. velikonoční – Nedělní mše svatá.
6. velikonoční – Připravujeme se k svatému přijímání.

Sobota před slavností – Pán Ježíš nás posílá. ¹²²

¹²² SIMAJCHL, L. *Příprava rodičů a dětí k prvnímu svatému přijímání*. b. m.

6.2.3 Bůh k nám přichází

Mezi hlavní materiály používané jako příprava na první svaté přijímání a první svatou zpověď je Českou biskupskou konferencí schválená učebnice, metodika a pracovní listy Bůh k nám přichází. Jedná se o materiály používané v osnovách pro třetí třídu. Jejimi autorkami jsou Marie Špačková, Marie Mléčková a Ludmila Svobodová, které jejím zpracováním byly pověřeny katechetickou komisí při České biskupské konferenci.

Cílem jednotlivých kapitol je pomoci dětem a doprovázet je na cestě víry. Ukázat jim základní pravidla pro komunikaci s Bohem a vzájemné soužití mezi lidmi. Rodiče, katecheta stejně jako kněz by se měli snažit připravit děti na důležitý zlom v jejich životě – první setkání s Ježíšem ve svátosti smíření a svatém přijímání..

Témata jednotlivých hodin: vyučování začíná poděkování za prázdniny. A pokračuje kapitolami, které mluví o prvních lidech, o štěstí jaké oni prožívali v ráji u Boha, lidé si toho štěstí nevážili, dopustili se hříchu a to přináší důsledky. I děti si mají uvědomit, co je to hřích a jaké jsou jeho důsledky. Bůh, ale lidi neopouští a slibuje jim zachránce – tomuto tématu se věnuje další kapitola. Následují kapitoly, které probírají Desatero Božích přikázání. Přikázání jsou probírána většinou jednotlivě, spojená jsou přikázání šesté a deváté, sedmé a desáté, která spolu souvisí. Desatero je probíráno velice podrobně a je mu věnována z celé probírané látky větší část.

Po desateru následují příběhy o Pánu Ježíši, které mají dětem pomoci uvědomit si Ježíšovu lásku – probírané příběhy jsou o Zacheovi (cílem je ukázat dětem, že Ježíš přijímá každého člověka a dokáže ho svou láskou změnit k lepšímu) a Uzdravení ochrnutého (Ježíš je ten kdo uzdravuje nejen tělo, ale i duši). Po příběhu o Uzdravení ochrnutého následuje podobenství o Marnotratném synovi. Pomocí tohoto příběhu ukážeme dětem, že Bůh je ten kdo čeká na člověka, má radost z jeho návratu, nikdy se nemusíme bát k němu přijít. Další kapitol se věnuje svátosti smíření. Dále jsou kapitoly věnující se svědomí. Následuje kapitola

o svátostech, ve které se krátce pojednává o svátostech, skrze které přichází Ježíš Kristus k člověku. Posledních šest kapitol se věnuje poslední večeři a mši svaté. Děti se mají seznámit, jak s částmi mše svaté, tak s liturgickým prostorem a liturgickými předměty. Dále jsou probírány hlavní části mše svaté, především proměňování a svaté přijímání.

K učebnici *Bůh nám přichází* je metodika, která nabízí katechetovi jednoduché zpracování daných témat. Děti mají k učebnici pracovní listy, na kterých si procvičí probírané téma a zopakují důležité pravdy.

Blízkou svátostnou přípravu by měl konat kněz. V této části přípravy se mají děti blíže seznámit s kostelem, kde se bude konat slavnost prvního přijetí eucharistie i s celým farním společenstvím. Kněz zopakuje s dětmi hlavní témata (Milost posvěcující, hřích a jeho velikost; Milost posvěcující jako oděv na královskou svatbu; Moc odpouštět hříchy; Marnotratný syn – části svátosti smíření; Událost rozmnožení chleba; Ježíšova přítomnost pod způsoby chleba a vína; Mše svatá jako zpřítomnění Ježíšovy poslední večeře; Ježíš přichází – proměňování.) Nesmíme zapomenout na praktický nácvik.¹²³

6.2.4 Odpust'

V roce 1994 vydává nakladatelství Portál menší knihu s názvem *Odpust'*, jejímiž autory jsou Jiří Kaňa a Pavla Schrötterová. Kniha je vydaná jako katechetická pomůcka pro děti k přípravě na první svátost smíření, zároveň i památka na první přijetí svátostí. V úvodu si mohou děti doplnit jméno, datum narození, datum a místo křtu, dále údaje o první svátosti smíření a eucharistii, kde a kdy je přijaly. Probíraná témata a příběhy k nim jsou věnovány svátosti smíření, svědomí, hřích. Dále jednotlivé části svátosti smíření a náměty ke zpytování svědomí. V závěru jsou shromážděny základní modlitby a slovo pro rodiče.¹²⁴

¹²³ ŠPAČKOVÁ, M. a spol. *Bůh k nám přichází*. Praha: Portál, 1996.

¹²⁴ KAŇA, J. SCHÖTTEROVÁ, P. *Odpust'*. Praha: Portál, 1994

6.2.5 Svátost smíření

Tato slabá knížka je spíše určena pro děti. Jejimi autory jsou Josef Brtník a Zdeňka Nečasová. Texty s barevnými obrázky dětem poskytují základní informace pro přípravu na přijetí svátosti smíření.

Prvním probíraným tématem je, že Bůh je naším světlem. Další témata jsou hřích, Bůh nás zachraňuje, pomáhá nám slovem – Desatero, Prikázání lásky (nejsou rozebíraná jednotlivá prikázání, o desateru se pojednává jako o zákonu daném Bohem a platném i dnes) O ztraceném synu – příběh o nás všech, o naší neposlušnosti vůči Bohu, hřích nás vzdaluje od Otce, uvědomění si hříchu, chtít se vrátit a prosit za odpuštění. Na základě podobnosti autoři rozebírají části svátosti smíření. V závěru je zpytování svědomí, pomocí jednotlivých prikázání desatera je jednou větou řečeno, co nám říkají prikázání a otázky ke zpytování svědomí. Dále kniha pokračuje ostatními částmi svátosti smíření.¹²⁵

6.2.6 Příběhy k prvnímu svatému přijímání

Jak si můžeme všimnout ve starších metodikách a víme z vyprávění z starších kněží bylo vyučování náboženství často postaveno na příbězích. Kněží a katecheté pomocí příběhů, příkladů ze života učili děti. Ani dnes by neměly příběhy v katechezi chybět a je jimi možné pro lepší dokreslení doplnit i přípravy dětí na první svátost smíření a první svaté přijímání. Autor této knihy nám nabízí několik krátkých příběhů, které jsou vždy zakončené poučením, které má souvislost se svatým přijímáním.

Příběh o Svaté večeři připomíná dětem, že každé svaté přijímání je setkání s Pánem Ježíšem. Další příběh o Máří Magdaléně ukazuje dětem, že každý člověk je někdy zlý, ale Ježíš nám odpouští pokud dokážeme tak jako Máří Magdaléna litovat. Příběh svatého Kryštofa poukazuje na to, že i my si po svatém přijímání odnášíme v srdci Krista. Příběh mučedníka Tarzicia ukazuje, že při přijímání Těla Kristova dostáváme odvahu zůstat věrným Kristu. Svatý Martin zase ve svém příběhu ukazuje potřebu dokázat rozdělít se. Příběh svaté

¹²⁵ BRTNÍK, J. NEČASOVÁ, Z. *Svátost smíření*. Brno: Kartuziánské naklad., 1998.

Alžběty pomáhá dětem uvědomit si, že je potřebné prosit o sílu, abychom dokázali s radostí pomáhat druhým. Svatý František a jeho příběh s vlkem může dětem pomoci v překonání strachu a ukázat jim, že když je s námi Ježíš nemusíme se bát. Příběh o svaté Kláře můžeme použít a ukázat na něm dětem jaká má být správná úcta k eucharistii a vysvětlit jim význam svatostánku. Svatá Dorota je příkladem ženy pro kterou nebylo lehké porozumět tomu jaký s ní má Bůh plán i toto téma je dobré s dětmi probrat. O Boží povolání vypráví příběh ševce a kněze Adolfa Kolpinga. Poslední příběh vypráví o věrnosti Ježíši a o tom, že je vždy třeba bojovat za dobro. ¹²⁶

6.2.7 44 katechezí pro mladší děti

Jedná se o materiál pro kněze, katechety a rodiče, který může být použit pro přípravu dětí na první svaté přijímání, jehož autorem je F. Novák. Sám autor v úvodu uvádí, že se nejedná o učebnici ale metodickou pomůcku. Kniha obsahuje 44 kapitol. Záleží na osobě, která bude metodiku využívat, jak si ji rozčlení do jednotlivých hodin. Každou kapitolu je možné rozdělit na dvě části, podle F. Nováka by bylo nejvhodnější první část probrat ve škole a druhou část s dětmi probrat doma nebo v rámci promluvy při dětské mši svaté. Materiál je věnován různorodé skupině dětí ve věku od osmi do deseti let. Téma jednotlivých kapitol vychází z liturgického roku.

Jednotlivé kapitoly jsou rozděleny na přípravu a katechezi. Příprava obsahuje látku, kterou budeme probírat, zamyšlení nad tím, jak asi děti budou na dané téma reagovat a cíle jednotlivých kapitol. Katecheze začíná opakováním minulé látky a navázáním na další téma, po úvodu pokračuje samotná katecheze, výklad kněze a praktické činnosti (kreslení apod.). Hodina je zakončena modlitbou.

Autor této metodiky v úvodu věnuje osm kapitol Bohu, jsou to katecheze o Boží existenci, stvoření světa a stvoření člověka, Boží dobrotě, jeho péči o člověka, stvoření a úkol andělů, ostatní kapitoly se věnují rodičům, křtu, příchodu Vykupitele. Dále jsou katecheze věnovány narození, dětství, zázrakům (Svatba v Kaně Galilejské, Ježíš poroučí bouři, Ježíš

¹²⁶ BREHMI, P. NUSSBAUMER, P. *Příběhy k prvnímu svatému přijímání*. Signum Unitatis, 1991.

syťí hladové) a ućení Ježíše Krista. Nechybí kapitoly o velikonočních událostech (Ježíš přijíždí do Jeruzaléma, Pán Ježíš slaví svatou večeři, Utrpení Pána Ježíše, Lidé soudí Pána Ježíše, Pán Ježíš je veden k Pilátovi, Ježíše bičují, Ježíše vedou na kříž, Ježíše ukládají do hrobu.) V souvislosti s těmito událostmi jsou dále probírána témata spojená se svatým přijímáním. (Ježíšova oběť na oltáři, Ježíšova oběť na oltáři – dnes, Poprvé přijímáme Pána Ježíše). Svátost smíření je probírána v tématech Poprvé ke zpovědi, Chystáme si vyznání. Celá metodika je propojena s liturgickým rokem a tak jsou probírána i témata věnující se událostem liturgického roku.¹²⁷

6.2.8 Přijď, Pane Ježíši

Jedná se o knihu bez metodiky, která byla přeložena ze staršího rakouského originálu, je možné ji využít pro přípravu na první svaté přijímání a první svatou zpověď. Byla to jedna z prvních knih, která se dala pro roce 1989 použít při vyučování náboženství i při přípravách dětí na přijetí první svátosti smíření a prvního svatého přijímání. Farnosti dostaly větší množství těchto knih a bylo možné je rozdat dětem.

První dvě kapitoly jsou věnovány Bohu Stvořiteli a Bohu Otci. Dalších několik kapitol věnuje pozornost Ježíši Kristu, jeho životu, poslání, zázrakům, ućení. Zároveň jsou probírána i témata liturgického roku především velikonoční události. Pozornost je věnována mši svaté, svátostem, svátosti smíření a eucharistii.¹²⁸

6.2.9 Nejvzácnější dar

Jedná se o knihu Josefa Šelunga, která je určena pro rodiče jejichž děti se připravují na první svaté přijímání. Autor zdůrazňuje, že první svaté přijímání je slavnost celé rodiny i celé farnosti. Upozorňuje děti i rodiče na význam a velikost této slavnosti.

¹²⁷ NOVÁK, S. ThDr. *44 katechezí pro mladší děti*. Praha: Řád, 1991.

¹²⁸ RÝPAR, F. *Přijď, Pane Ježíši*. Zlín: Grafia, 1991.

Probíraná témata kladou důraz na slavení. Slavnost je v popředí prvních kapitol metodiky a to slavnost v rodině, slavnost slavená v kostele. Kapitola je zakončena slovem pro rodiče k danému tématu.

Další část s názvem Slovo života je zaměřena na Ježíšovo pozvání do jeho společenství. V této souvislosti jsou probírané kapitoly na téma potřeby ukázat i ostatním cestu k Ježíši, jak to je když člověk odmítá Ježíšovo pozvání, návrat člověka k milujícímu otci, nemocné tělo, chrám. Další témata jsou zaměřena na Ježíšovu lásku k nám, na to, že Ježíš nás sytí a dává nám pokrm pro duši.

Dalším tématem je modlitba. Úvodní kapitola vychází z prosby apoštolů, aby je Ježíš naučil modlit se. Další části se věnují tomu kdy se modlit, kde se modlit, jaké gesta a postoje patří k modlitbě, slova a myšlenky při modlitbě, modlitba a skutky, modlitba Otče náš. Téma je zakončeno tím, co s nevyslyšenými modlitbami.

Svátost smíření je v metodice rozdělena na kapitoly, které probírají svědomí, potřebu jeho výchova, následuje látka o cestě smíření, potřebě vyznávat Bohu lásku a současně svoje hříchy. v souvislosti se svátostí smíření je probíráno desatero. Následuje příprava na svatou zpověď a příběh svaté zpovědi.

Poslední část je věnovaná mši svaté. Zajímavá je kapitola na téma proč máme jít na mši svatou a řešení otázky jít nebo nejít. Na úplný závěr se probírají svátosti.¹²⁹

6.2.10 A přece přinášejí štěstí

Profesorka L. Muchová, která se věnuje náboženské pedagogice, vydává materiál s názvem A přece přinášejí štěstí, v němž je rozpracovaná metodika k přípravě na první svátost smíření.

¹²⁹ ŠELINGA, J. *Nejvzácnější dar*. Bratislava: LÚČ vydavatelské družstvo, 2003.

V úvodu její přípravy se můžeme číst: „Dnes je známa skutečnost, že řada rodičů nemá zájem o aktivní spolupráci při přípravě svých dětí na první slavení svátosti smíření. Důvody jsou různé. Mnozí z nich sami nejsou živými členy farnosti, nebo se účastní života farnosti jen velmi pasivně. Důležité je zde také období střední generace, k němuž rodiče těchto dětí většinou patří. Vzhledem k dlouhé totalitě je tato generace mezi aktivními členy církve zastoupena jen velmi omezeně. Platí zde však zásada, že by k účasti na přípravě dětí měli být pozváni všichni rodiče. Tam, kde je jejich menší množství, to může udělat katecheta nebo kněz osobně návštěvou v místě bydliště (je to dobrý důvod k navázání kontaktu s rodiči, katecheta může poznat i rodinné zázemí dětí), nebo prostřednictvím pozvánky. Katecheta by měl v pozvánce vysvětlit, o co v této účasti půjde: Jedná se jednak o praktickou spolupráci na samotné slavnosti, ale v průběhu přípravy zejména o to, aby rodiče pochopili, co prožívají jejich děti, a mohli se sami konfrontovat s otázkami, s nimiž se konfrontují děti. Setkání nemusí být příliš mnoho; jestliže jsou katecheze rozčleněny zhruba do doby 3 měsíců, stačí maximálně 4 setkání, z čehož poslední by mělo mít charakter organizační.“¹³⁰

Podle L. Muchové je na knězi nebo katechetovi, aby se rozhodl, jak bude daná témata probírat, která probere s rodiči, která s dětmi. Musí se rozhodnout, jak je vhodně přizpůsobit. Témata nemají působit jen na rozum, ale především oslovit citovou stránku.

Na prvním setkání katecheta probere s účastníky tyto otázky:

- Otázka viny v našem životě a otázka, jak s ní zacházíme.
- Otázka našeho všedního vytížení a přetížení, otázka naší citlivosti k radostem, ale i starostem našeho všedního dne.
- Poznání, že problémem viny je problém každého člověka, a je otázkou našeho psychického zdraví, jak se s ní vyrovnáme. Věřící člověk má ve svém životním postoji živého vztahu k Bohu šanci nezamlčet své viny, ale zpracovat je.

Druhé setkání je na téma: Podstatou základního pravidla pro každé soužití mezi lidmi je vzájemná láska

- Křesťané mají cítit odpovědnost za zachování tohoto pravidla nejen vůči lidem, ale i vůči Bohu, v němž vidí zdroj tohoto pravidla.

¹³⁰ MUCHOVÁ, L. *A přece přinášejí štěstí*. Katechetické sešity č. 4, Diecézní katech. středisko, 1999. s. 5.

- Podstata Desatera nespočívá v náročných příkazech Boha, které budou v případě nesplnění přísně potrestány a bude požadováno kající vyznání vin. Podstata Desatera je následující: Bůh chce, abychom žili svobodně. Jako osvobodil Izrael z otroctví v Egyptě, tak chce vysvobodit nás z otroctví viny. V tom spočívá smysl přikázání. Zachovávat je znamená být skutečně svobodný pro volbu dobra.

Při třetím setkání se snažíme uvědomit si, kdy jsme zažili v našem životě „léčebné“ setkání, kde potom jejich pravý opak.

- Jsou v našem životě lidé, kteří nás „ničí“ svými nároky a svými očekáváními?
- Jaký to má vliv na naši možnost změnit se a začít znovu a lépe?
- Jaké situace a jací lidé posilují naši připravenost ke změně?
- Kdo v mém okolí zná moje dobré i špatné stránky a je na „mojí straně“, pomáhá mi svým odpuštěním? Pro koho chci být já takovým člověkem?
- Jaké pocity si dnes ještě mohu vybavit, když si vzpomínám na svou 1.svatou zpověď?
- Co z toho bych chtěl, aby moje dítě zažilo, a co naopak ne?
- Vedu vnitřní rozhovor se sebou jako dospělým a se sebou jako dítětem. Co všechno se od té doby změnilo? Co všechno jsem od té doby prožil?

Příprava je rozdělena na 15 katechezí, v dalších odstavcích krátce popisují cíle jednotlivých katechezí jak je uvádí L.Muchová v přípravě na svátost smíření. Úvodní katecheze se zabývá především vinou. Vinou, která zraňuje a Bůh je ten do jehož rukou můžeme vše dát. Pomocí katechezí si mají právě uvědomit tuto důležitou skutečnost. Vnímat pocity viny, všimnout si toho, že často ubližují druhým, přehlíží kdy vztahy k druhým přinášejí radost a kdy se navzájem zraňujeme. Dále se má katecheta snažit ukázat dětem, jak často špatně lidé reagují na vinu a tím dochází ke zhoršování vztahů mezi nimi.

Další katecheze se věnují Božímu království, děti mají zažít co si představujeme pod pojem Božího království. Mají pochopit, že ti kdo budují Boží království mohou selhat. Dáme při katechezi dětem možnost zažít jaký je přístup Boha k člověku, který něco v životě „rozbil“.

V katechezi na téma Byla jednou jedna ovečka pomůžeme dětem pochopit, rozumově i citově prožít, že Ježíš se sklání k lidem, pomáhá, uzdravuje a odpouští jim, děje se to i dnes ve svátosti smíření.

Další katecheze se věnuje pravidlům vzájemné lásky. Tyto pravidla vycházející od Boha platí pro každou morálku. Téma hříchu probereme se následujícími katechezích. Děti se mají přesvědčit, že mít rád druhého znamená umět pro něho něco udělat, mají pochopit, co je to vlastně hřích. Učíme děti vidět přítomnost osvobozujícího Boha ve svém životě a pochopit, že i nás chce Bůh osvobodit z otročení hříchu. Nesmíme zapomenout vést děti k odpovědnosti za své chování a to jak vůči lidem, tak vůči Bohu. V této souvislosti se věnujeme Desateru Božích přikázání. Vedeme děti k tomu, aby vnímaly svět ve kterém žijí a porovnávaly ho s životem podle desatera.

Obracení a odpuštění patří do každodenního života člověka. Děti by měly rozumět těmto pojmům, aby pochopily význam svátosti smíření a dobře se připravily na její přijetí. Při katechezi věnujeme přípravě dostatečnou pozornost. Katecheze Dokážu to, nebo nedokážu? seznamuje děti se skutkem pokání se skutkem, který je znamením našeho obrácení. Poslední katecheze s názvem Jednou budem dál věnuje pozornost společné přípravě slavení svátosti smíření.

Příprava by měla být záležitostí celé farnosti bez ohledu kolik dětí se připravuje na přijetí svátosti. Vhodné je v úvodu představit prvokomunikanty farnosti. Do přímlov pravidelně přidáváme přímlovu za děti. V obětním průvodu mohou děti přinést zpracované výsledky katechezí. Ke svátosti by s dětmi měli přistoupit i rodiče, kmotři a příbuzní. Je dobré využít aktivity dětí, které prožívají živé společenství ve farnosti, aby vyprávěly jak to vše prožívají oni a s nimi celá farnost. Nadšení dětí velice ovlivňuje jejich kamarády. Velký pozor musí dávat kněz i katecheta na odmítnutí dětí, tvrdé odmítnutí dítěte může velmi negativně ovlivnit jeho vztah k Bohu na celý jeho další život.¹³¹

¹³¹ MUCHOVÁ, L. *A přece přinášejí štěstí*, Katechetické sešity č. 4, Diecézní katechetické středisko, 1999.

6.2.11 Jsme tvé děti, Pane Ježíši

Jedná se o knihu Jiřího Plhoně, který v předmluvě říká, že příprava dětí k prvnímu přijetí svátostí smíření a eucharistie je jedna z důležitých etap uvedení do křesťanského života. Kniha je zpracovaná jako pomůcka pro katechetu, děti a jejich rodiče. Obsahuje osm kapitol, které se věnují milosti posvěcující, hříchu, odpuštění hříchu, svátosti smíření. Nechybí kapitola, která přináší praktické podněty k prvnímu přijetí svátostí smíření. Další část se věnuje eucharistii, probírá Ježíšovy zázraky – proměnění vody ve víno v Káně Galilejské, rozmnožení chleba. Dále následuje Eucharistická řeč a téma Poslední večeře. Závěr přípravy je věnován velikonočním událostem a mši svaté.

Jednotlivé kapitoly krátce popisují dané téma, jsou doplněné biblickými texty, většina z nich je zakončena domácím úkolem pro děti. Většina kapitol obsahuje pokyny pro děti jak se připravit a co se na příště naučit.¹³²

6.2.12 Příprava prvokomunikantů ve farnosti Pyšel

Jedním z novějších materiálů, podle kterého je možné vést přípravu prvokomunikantů ve farnosti, je práce M. Brestovské z farnosti Pyšel. M. Brestovská přednesla svůj nápad na setkání katechetů brněnské diecéze. Dále uvádím hlavní body její přípravy.

Celá příprava je postavena na citátech:

- JÁ JSEM PRAVÝ VINNÝ KMEN
- JÁ JSEM SVĚTLO SVĚTA
- JÁ JSEM CESTA, PRAVDA A ŽIVOT

Začátkem roku v lednu jsou dětem a jejich rodičům rozdány žádosti o přijetí svátostí smíření a eucharistie, velice důležitá je aktivita ze strany žadatelů, ke svatému přijímání nejde

¹³² PLHOŇ, J. *Jsme tvé děti, Pane Ježíši*. Rosice u Brna: Gloria, 2003.

automaticky každý třetí. Odevzdáním žádosti se zájemci zároveň dozví potřebné informace o konané přípravě.

První svaté přijímání je záležitostí celé farnosti, proto jsou děti farnosti představeny. Na začátku postní doby skládají slavnostní slib. Po celou dobu přípravy je v kostele určitý symbol, který nám průběh přípravy připomíná. Kněz nebo katecheta kontroluje dětem účast na eucharistii a to nějakým netradičním způsobem (stopy, hrozny, svíčka apod.)

Příprava by měla probíhat společně s rodiči oni jsou ti, kteří připravují děti ke svatému přijímání. Kněz a katecheta jen pomáhají rodičům ukazují jim témata, která probírat. Velice důležitá je podpora celého společenství. Přípravu vede střídavě kněz a katecheta. Přípravu nesmíme zaměnit s náboženstvím, zde se jedná o katecheze, doprovázení na cestě víry. Témata probíraná při katechezích jsou svátosti (křest, smíření, eucharistie), hřích, odpuštění, desatero Božích přikázání, praktický nácvik, děti by měly znát základní modlitby, mši svatou, svátost smíření a desatero. Na závěr dítě získá po prozkoušení, kterého se účastní i rodiče, dekret o absolvování přípravy a způsobilosti k přijetí svátostí.

První svatá zpověď má mít slavnostní ráz. Začneme krátkou bohoslužbou slova spojenou se soukromou svátostí smíření. Potom společně spálíme hříchy. Děti dostanou dárek na památku.

Mše svatá, při které přijmou děti první svaté přijímání, má být slavnostní, na její přípravě se podílí kmotří a rodiče. V obětním průvodu se společně s obětními dary přinesou dary, které se po mši svaté rozdají (hrozny, oplatky, kytička, cukroví apod.). Pozdravení pokoje jdou děti dát rodičům. V závěru mše svaté děti dostanou pamětní dary.¹³³

6.2.13 Příprava prvokomunikantů ve farnosti Velké Němčice

¹³³ BRESTOVSKÁ, M.Re: *Informace o konání přípravy prvokomunikantů ve farnosti* (elektronická pošta) Message to: K. Brychtová 30. 11. 2006 (cit. 10.12. 2006). Osobní komunikace.

Příprava probíhá v kostele jako součást dětských bohoslužeb. Začíná většinou po pololetních prázdninách, nebo o něco později, ale je třeba začít nejpozději začátkem března. Katechezí je celkem asi patnáct. Slavnost prvního svatého přijímání se koná v červnu.

1. Setkání – seznámení - Děti přijdou ke knězi a představí se farnosti. Kněz se jich zeptá na jméno, věk, počet sourozenců, koníčky, jestli rády chodí kostela, co už se umí modlit apod. Od chvíle seznámení jsou děti kandidáti.
2. Křest – katecheze o křtu s úkolem zjistit, kdy a kde byly děti pokřtěny – pomáhají rodiče.
3. Svědomí a hřích.
4. Desatero – všeobecný úvod, první přikázání.
5. Druhé a třetí přikázání.
6. Čtvrté a páté přikázání.
7. Šesté a sedmé přikázání.
8. Osmé a desáté přikázání.
9. Vyprávění o svátosti smíření – děti pak dostanou malou knížku o svátosti smíření, kterou si do příště mají přečíst.
10. Části svátosti smíření – píšeme jednotlivé části a věšíme na prádelní šňůru.
11. Hra na zpověď – přinese se klekátko, někdo z větších dětí hraje kající kněze, druhý zase kněze. Dětem se názorně ukazuje, jak taková zpověď vypadá. Děti dostanou malou kartičku, kterou si potom nosí ke zpovědi, kde mají napsáno, co říká kněz, co oni...
12. Mše svatá – rozdělení – bohoslužba slova: děti skládají části bohoslužby slova tak, jak jdou po sobě.
13. Bohoslužba oběti – vyprávění o poslední večeři a její rekonstrukce s rekvizitami.
14. Eucharistie – vysvětlení a praktické pokyny (přijímání do úst a na ruku, eucharistický půst, odpověď amen – opět praktické ukázky).
15. Na závěr vyprávění o našem kostele, komu je zasvěcen, s poznáváním, co se jak jmenuje...

Při každé mši svaté po evangeliu kandidáti přijdou k oltáři a čtou z pracovních listů odpovědi na úkol, který vypracovali doma. Potom následuje katecheze spojená s příběhem. Další je buď malování na velký plakát k tématu, nebo mají děti za úkol správně seřadit na

předem přichystaných listech něco k tématu, jindy se zase hraje hra (např. na zpověď, hra na návštěvu, která je v mnohém podobná mši svaté apod.)

Asi měsíc před svatým přijímáním se koná v kostele „akce vlaštovka“ – kandidáti si vyrobí na konci mše svaté vlaštovku a po jednom ji hází do lavic, kde sedí ostatní věřící. Ke komu vlaštovka doletí, a kdo se chce do akce zapojit, má za úkol modlit se až do prvního svatého přijímání za dítě, kterému vlaštovka patří. Na konci přípravy čeká děti přezkoušení. Děti jsou zkoušené na faře z témat na pracovních listech, které dostávaly během přípravy v kostele.

Při slavnosti prvního svatého přijímání je třeba zapojit i rodiče – na začátku mše čte krátký úvod tatínek, rodiče pak mají čtení, na závěr mše je potom modlitba maminky k Panně Marii za děti. Děti při mši svaté čtou přímluvy a nesou obětní dary. S sebou mají dvě věci – křestní svíci na obnovu křestního slibu a malou kartičku s modlitbou před prvním svatým přijímáním, kterou se modlí společně. Den před slavností prvního svatého přijímání je nácvik v kostele a první svatá zpověď, zároveň příležitost ke svátosti smíření pro rodiče, sourozence a přátele.¹³⁴

7 Srovnání materiálů používaných při přípravách prvokomunikantů

Materiály pro přípravu dětí na první přijetí svátosti smíření a eucharistie, které se mi podařilo získat, jsem v rámci své práce, ve které se zabývám vývojem příprav prvokomunikantů, rozdělila do třech období. Jedná se o materiály vydané a používané od začátku 20. století do Druhého vatikánského koncilu – 1. období, další jsou vydané a používané v období komunismu, tj. většinou materiály vydané v samizdatu – 2. období, poslední část jsou materiály dostupné v současné době – 3. období.

¹³⁴ HAVLÁT, P.Re: *Informace o konání přípravy prvokomunikantů ve farnosti* (elektronická pošta) Message to: K. Brychtová 30. 11. 2006 (cit.12.2. 2007). Osobní komunikace

Pokud porovnáme využívané materiály můžeme si všimnout, že na začátku 20. století kněží a katecheté, kteří vedou přípravu dětí na první přijetí svaté zpovědi a svatého přijímání využívají především Katechismus. Jednotlivé kapitoly Katechismu obsahují otázky týkající se základních pravd a odpovědi na ně, doplněné biblickými příběhy a vysvětlením daných pravd.

Základní témata, která se objevují v různých podobách ve všech třech obdobích jsou hříchy, desatero, svátost smíření a její části, mše svatá a svaté přijímání, tj. témata, která mají bezprostřední souvislost se svátostí smíření a svatým přijímáním.

Pro první období, jak jsem již uvedla v úvodu této kapitoly, je typické využívání především Katechismu. Další materiály jsou postaveny na biblických dějinách, ze kterých se vychází při probírání pravd víry, liturgického roku a svátostí. V. Kubiček ve své knize *Katechetika*¹³⁵ upozorňuje na to, že pokud s dětmi probíráme téma Božího milosrdenství je dobré je ukázat na podobenství O ztracené ovečce a na příbězích Máří Magdalény a svatého Petra. Podle něho není vhodné s dětmi v tomto věku probírat podobenství o Marnotratném synovi. Je zajímavé, že toto podobenství se v pozdějších metodikách stává stěžejním pro výklad svátosti smíření, odpuštění a Boží lásky k nám lidem.

Jedním z častěji využívaných materiálů v 2. období je opět Katechismus, který je rozčleněn do třech částí podle Ježíšových slov Já jsem pravda, život a cesta. Ostatní metodiky a materiály mimo základních témat věnují pozornost tématům o Božím lidu, Božím pozvání, cestě spásy, křesťanském životě, životu ve společenství, životu ve farnosti a přikázání lásky. Důležitou součástí většiny metodik a dalších materiálů, a to ve všech obdobích, jsou základní modlitby, které by měly děti znát.

V současnosti se setkáváme s množstvím různých metodik, materiálů, knih a nápadů, které je možné využít pro vedení příprav prvokomunikantů. V nich se opět objevují základní témata důležitá pro přijetí svátosti smíření a svatého přijímání, jak jsem již uvedla. Dále se setkáváme s tématy, která pomáhají prohloubit především vztahy v rodině, vztahy ve společenství, život ve farnosti. Často probíraná témata poukazují na důležitost vzájemné lásky.

¹³⁵ KUBÍČEK, V. Dr. *Katechetika*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1937.

Učebnice Nejvzácnější dar slovenského autora J. Šelinky¹³⁶ klade důraz na slavení, a to slavení v rodině, v kostele, ve společenství. L. Muchová ve své metodice A přece přináší štěstí¹³⁷ poukazuje na správné chápání viny a přijetí odpovědnosti za své chování. Děti si mají uvědomit důležitost vzájemné lásky a dobrých vztahů, které hřích narušuje. Mají zažít pojmy obrácení a odpuštění. Při katechezích je třeba upozornit na Boží přítomnost v našem životě a vést děti k tomu, aby konfrontovali svůj život s desaterem.

Pokud se v materiálech objevují Ježíšovi zázraky jedná se především o Svatbu v Káni Galilejské, Utišení bouře na moři, Rozmnožení chleba a ryb, Uzdravení ochrnutlého. Nejčastěji objeovaným podobenstvím je Podobenství o marnotratném synovi, jak již uvádím dříve, je základní pro vysvětlení částí svátosti smíření, ale také ukazuje lásku Boha Otce. V souvislosti s eucharistií jsou součástí metodik a ostatních materiálů velikonoční události, především poslední večeře.

8 Závěr

Cílem mé práce není návod, jak přesně by měl vypadat průběh přípravy prvokomunikantů, kolik jí věnovat času, jaká probírat témata, ani stanovit pravidla, kdo může nebo kdo nemůže přijmout první svaté přijímání a první svátost smíření. Tento úkol přísluší odborníkům. Pokusila jsem se ve své práci zmapovat, jak se přípravy prvokomunikantů vyvíjely v dějinách, co bylo v které době důležité, jak vypadaly dostupné materiály, podle kterých probíhaly přípravy.

Chtěla bych zde na závěr porovnat a zhodnotit jednotlivá období. Apoštolové a prvotní církve udělovali křest a ostatní svátosti hned bez zvláštní přípravy a to často celým rodinám nebo domům naráz. Zvláštní pozornost dětem nebyla věnovaná. Během staletí vzniká potřeba lidi příchozí do církve vzdělávat a předávat jim učení církve, proto se rozvíjí tzv. katechumenát.

¹³⁶ ŠELINGA, J. *Nejvzácnější dar*. Bratislava: LÚČ vydavatelské družstvo, 2003.

¹³⁷ MUCHOVÁ, L. *A přece přináší štěstí*. Katechetické sešity č. 4. Diecézní katechetické středisko 1999

Až ve středověku se setkáváme s pozorností věnovanou přímo dětem. Přestože více než přímé vyučování náboženství jsou ve velké oblibě kázání, která mnohdy nahrazují katechezi a přípravy na přijetí svátostí, začínají se rozvíjet nedělní školy, kde se děti učily katechismus a byly i připravovány ke svátostem. Příprava měla probíhat doma i v kostele. Toto období je spojeno s přechodem k soukromé zpovědi a velké mnohdy až magické účtě k eucharistii. Věřící se stále méně aktivně účastní mše svaté a stávají se spíše pasivními diváky a to vše se odráží i v přípravách prvokomunikantů.

Důležitým bodem v přípravách prvokomunikantů je Tridentický koncil, který se koná v době velkých sporů s reformátory. Vzhledem k rozporům s reformátory bylo zapotřebí dát jasné hranice. Církev na tomto koncilu jasně stanovila své učení a to především učení týkající se svátostí. Koncil mimo jiné určil všem věřícím, kteří nabyli užívání rozumu povinnost nejméně jedenkrát do roka přijmout svaté přijímání a jít ke svátosti smíření. Děti byly na přijetí prvního svatého přijímání a svaté zpovědi připravovány mezi deseti a čtrnácti roky. Koncil také nařídil kněžím učit děti a mládež, této práce se ujali především Jezuité.

V pozdějších letech ovlivnili průběh příprav dětí na první svátost smíření a první svaté přijímání svým učením jansenisté. Toto bludné učení ovlivnilo kněze, kteří konali přípravy, ty se stávaly stále více delší a pro děti náročnější. Děti se musely učit nazpaměť dlouhé pravdy víry. Možnost přijmout eucharistii byla dětem dána jako odměna.

Neméně důležité byly školské reformy Marie Terezie a Františka Josefa. Povinnost školní docházky a změny ve školství ovlivnily i vyučování náboženství. To se stává sice součástí školní výuky a je pod vlivem státního zřízení, ale dostává určitou formu. Sami kněží a katecheté se museli vzdělávat, začíná se rozvíjet obor teologie katechetika. Což je velkým přínosem, jak pro vyučování náboženství, tak pro konání příprav prvokomunikantů.

Velkým mezníkem pro průběh příprav prvokomunikantů byl rok 1910, kdy byl papežem Piem X. vydán dekret *Quam singulari* o časném a častém svatém přijímání dětí. Papež si uvědomoval, jaká byla praxe konání příprav prvokomunikantů, jak děti mohly ke svátostem téměř až v dospělosti, jak byla jejich příprava odkládána až byla schopny naučit se pravdy víry a pochopit význam svátosti smíření a svatého přijímání. A dekretem řekl ne, co nejdříve, hned když dítě začne používat rozum, jak dítě dovede rozeznat dobré a zlé, svátostný chléb od

obyčejného a naučit se jednoduchou formou podané základní pravdy víry. V tomto období docházelo k rozporům protože, s myšlenkami papeže a jeho nařízeními vydanými dekretem Quam singulari mnoho kněží a katechetů nesouhlasilo. Někteří kněží podceňovali děti. Podle nich se malé děti nemohou naučit vše potřebné ani pochopit velký význam obou svátostí. Někteří z nich nebyli ochotni věnovat se malým dětem a nenašli si čas na náročnější přípravu. Část kněží nadšeně přijala změnu, podle nich jsou menší děti více nadšené, vše berou velice vážně. Pokud děti v mladším věku přistoupí ke svátostem, jsou déle v Boží milosti. To jsou dva extrémy, které se objevily v souvislosti s dekretem Quam singulari. Dnes není tak rozhodující stanovení věku dětí pro první přijetí svátosti smíření a prvního svatého přijímání, spíše se vychází ze zájmu jak dětí tak jejich rodičů.

Začátek 20. století byl spojen s první světovou válkou, obdobím po ní a především vznikem Československa. Bylo to období, kdy církve hledala své postavení. Zaváděla do praxe nové pastorační metody. Na jedné straně církev opouštělo velké množství lidí, na druhé straně se setkáváme s velkou aktivitou věřících. Pořádali se eucharistické kongresy, sjezdy katolíků, poutě na poutní místa po celém světě. Bylo vydáno několik knih, jejichž autoři se věnovali péči o náboženskou výchovu dětí. Velká pozornost byla věnovaná práci kněží na školách. V materiálech z tohoto období se setkáváme s podrobně propracovanými katechezemi na jednotlivých stupních škol.

Konání příprav prvokomunikantů se začátkem dvacátého století potýkalo s podobnými problémy jako dnes. I tehdy neměli rodiče a děti jak čas, tak zájem o náboženskou výchovu. Rodiče buď vůbec dítě nechtěli pustit na přípravu nebo vše nechávali na knězi. Jedním z dalších problémů byl velký počet dětí ve třídě, často to byly děti z celé školy. Dnes je to podobné také se v jedné hodině náboženství setkávají děti z různých ročníků. Jen málokde mají katecheté možnost učit každý ročník zvlášť nebo spojovat jen nejbližší ročníky. Tím vzniká problém jaký připravit učební plán, jak provádět vzdálenou přípravu prvokomunikantů.

Cíl přípravy je stále stejný, i když cesty, jak k němu dojít, se v různých dobách liší. Každé období má svou cestu a na ní vidí důležité mezníky. Shodné je osobní setkání s Kristem při přijetí obou svátostí, působení Boží milosti, věčný život, snaha vést děti, aby samy chtěly přijmout tuto „povinnost“ za své. V dnešní době je svátostná katecheze více

postavena na aktivním zapojení dětí. Využívají se různé hry, aktivity, je více dostupných materiálů a pomůcek. Velice důležitý při vedení prvokomunikantů je prožitek, osobní setkání s Kristem a zažití společenství. Dříve byla katecheze více založena pouze na vyprávění kněze a učení se nazpaměť pravd víry z katechismu, někdy doplněná kreslením, s čímž se setkáváme na mnoha místech i dnes. Pro mnoho kněží v současné době je jednodušší věnovat dětem několik slov v nedělním kázání, zadat jim co se mají naučit, případně je po přípravě z naučeného vyzkoušet a příprava je hotová. Někdy se naopak z příprav vytrácí, ve snaze o co největší prožitek, potřeba znát základní pravdy víry a modlitby. V tom je nelehké postavení těch co děti připravují, aby dobře rozložili oboje, prožitek i znalosti. Základ svátostného života musí být postaven na dobrých základech.

Jedním z podstatných rozdílů mezi dneškem a začátkem dvacátého století je oddělení udělení svátosti smíření a eucharistie. Kněží a katecheté si uvědomovali, že se jedná o dvě svátosti, proto byla rozdělena příprava na ně i jejich slavnostní udělení. Tato praxe se podle L. Simajchla dnes neosvědčila. I podle názorů kněží jihlavského děkanátu by neměly být obě svátosti od sebe oddělovány, protože patří k sobě jedna s druhou souvisí. Z teologického hlediska nejde souhlasit se spojením obou svátostí i když je to zavedená praxe. Spojené udělení obou svátostí nevyjadřuje jejich souvislost, ale spíše se ztrácí význam svátosti smíření, která je stále více jen jednou z podmínek, aby dítě mohlo přijmout svaté přijímání. Tento bod vidím jako jeden z možných problémů, kterým by se měli zabývat odborníci.

V některých metodikách a materiálech vydaných v poslední době jsou zpovědní zrcadla nebo různé pomůcky, které mají pomoci dětem k lepšímu zpytování svědomí. Naopak katecheté působící na počátku 20. století zpovědní zrcadla nedoporučují podle nich stačí, když se dítě zpovídá z toho na co si vzpomene, tím se učí samo uvědomit si své hříchy.

Z vyprávění starších kněží vím, že dříve většina kněží vyučování náboženství i konání příprav na svátosti postavila na vyprávění, přestože bylo ve třídě mnohem více dětí než dnes bylo možné děti zaujmout jednoduchým vyprávěním příběhů. Dnešní děti přesycené vjemy z okolního světa je těžké zaujmout, proto při přípravách prvokomunikantů musí být využity rozmanité metody, aktivity apod. Což je současným častým problémem. Kněží při své náročné práci ve farnosti mnohdy nemají čas dobře přípravu připravit, z tohoto důvodu ji dělají co nejkratší, mnohdy se jedná jen o několik slov o svátostech a průběhu slavnosti.

Vzhledem k tomu, že nejsou přesně stanovené osnovy pro přípravy prvokomunikantů je vše ponecháno na kněžích. To je v mnoha případech dobré, je velké množství těch, kteří si uvědomují důležitost přípravy, jsou aktivní, věnují jí dostatek času, snaží se oslovit a dobře připravit co nejvíce dětí. Je však i druhá stránka věci a to jsou ti, kteří buď nechtějí nebo nemohou. Tato situace otevírá prostor pro působení laiků, kteří mohou vést přípravy prvokomunikantů. Pokud vede přípravu dětí na první svátost smíření katecheta nebo laik je třeba, aby byl s knězem v kontaktu. Podle možnosti je třeba umožnit dětem už během přípravy setkání s knězem, aby měly možnost se s ním seznámit dříve než půjdou děti poprvé ke svátosti smíření a svatému přijímání.

V samotném konání slavnosti prvního svatého přijímání a svátosti smíření je podobně zavedená praxe. Důraz je nyní i dříve kladen více na prožitek než na vnější parádu, na potřebu vše s dětmi dobře nacvičit přímo v kostele, aby nebyl narušen průběh slavnosti. Děti by měly předem vědět co dělat, aby se mohly více soustředit. Potřebná je nejen spolupráce s rodiči, ale zapojení celé farnosti. Při slavnostech prvního svatého přijímání a svaté zpovědi konaných před změnami II. vatikánské koncilu bylo více modliteb a různých pobožností. Kdy začalo konání společných hostin po mši svaté, při které děti poprvé přijaly eucharistii, se mi nepodařilo zjistit. Dnes je tato praxe, podle možností, zvykem na mnoha místech.

Co mi tato práce dala? Opět jsem si uvědomila, jak nelehká je to práce, jak těžké je děti dobře připravit, jak náročné a zodpovědné je rozhodnout jestli toto dítě „vzít ke svatému přijímání,“ ale také jak krásné je účastnit se na tomto Božím díle.

Na závěr použiji slova katechety K. Jeřábka: „Nezapomeňme, že časté a časně svaté přijímání dětí je Boží vůlí, neúspěchy nemohou rozhodovat o tom, jestli děti připravovat, Ježíš Kristus svou milostí vykoná víc než my sebe delším a důkladnějším katechizováním.“ Naštěstí je všechno v rukách Božích, jen aby jsme mi byli těmi dobrými nástroji a nestali dětem překážkami na jejich cestě k Bohu.

9 Seznam literatury

Acta Curie Episcopalis Brunensis, 18. januari 1911, 463/1, Annus 79/ 1911.

Český misál. Praha: Česká liturgická komise, 1983.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1995, ISBN 80-7113-089-3.

Katechismus katolického náboženství. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1932.

Katechismus katolického náboženství. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1949.

Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995.

Katechetické směrnice České biskupské konference. Praha: Sekretariát ČBK, 1994.

Katolický katechismus. b.m.: Česká katolická charita 1968.

Katolický katechismus – Život z víry. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1984.

Kodex kanonického práva. Přel. prof. M. Zedníček, Praha: Zvon 1994.

ISBN 80 – 7113 – 082 - 6.

ADAM, A. *Liturgika*. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-420-1.

BÁRTA, J. *Katechetický kurs*. Vydáno Sekretariátem řeholních společností ČSSR jako rukopis, Služba bratřím a sestrám, 1968.

BREHMI, P., NUSSBAUMER, P. *Příběhy k prvnímu svatému přijímání*. Přel. V. Matějček Signum Unitatis 1991. Přel. z Erzählungen zur Erstkommunion.

BRTNÍK, J., NEČASOVÁ, Z. *Svatost smíření*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 1998. ISBN 80- 901943-5-4.

ČERNOTA, P. a spol. *Seminární práce z katechetiky*. Olomouc: CMBF, 1974.

FRANZEN, A. *Malé církevní dějiny*. Přel. B. Smékal. Praha: Zvon, 1992. Přel. z Kleine Kirchengeschichte.

- GROM, B., FRIEMEL, F. G. *Katechetické metody*. 2.vyd. Přel. R. Smahel. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1992.
- HRONEK, J. *Cesta k Bohu*. 4. vyd. Praha: Kropáč a Kucharský, 1946.
- HRONEK, J. *Vyučování náboženství*. Praha: Vyšehrad, 1935.
- JANOVSKÝ, F. *Vychovatelská rozhledna*. Brno: Dědictví sv. Cyrila a Metoděje, 1914.
- JEŘÁBEK, K. *Chléb života a duše dítěte*. Líšeň u Brna: Redakce „Hvězdy“, 1930.
- KADLEC, J. *Dějiny katolické církve. I., II., a III.díl*. 3.vyd. Olomouc: Vydavatelství University Palackého, 1993.
- KAŇA, J. SCHÖTTEROVÁ, P. *Odpust'*. Praha: Portál, 1994.
- KOŠÁK, F. *Dějiny české katechetiky I. a II. díl*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1922.
- KUBÍČEK, V. *Katechetika*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1937.
- KUNETKA, F. *Slavnost našeho vykoupení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1997. ISBN 80-7192-184-X .
- MEDEK, V. *Cesta české a moravské církve staletími*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1982.
- MUCHOVÁ, L. *A přece přinášejí štěstí*. Katechetické sešity č. 4. Diecézní katechetické středisko 1999.
- NOVÁK, S. *44 katechezí pro mladší děti*. Praha: Řád, 1991.
- NOVÁKOVÁ, C. *Katechetika*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1991.
- PLHOŇ, J. *Jsme tvé děti, Pane Ježíši - Příprava k prvnímu přijetí svátosti smíření a eucharistie*. Rosice u Brna: Gloria, 2003. ISBN 80-86200-89-2.
- POKORNÝ, L. *Světlo svátosti a času*. 2. uprav. vyd. Praha: ZVON, 1990.
- POKORNÝ, L. *Celý rok s dětmi*. Praha: Kropáč a Kucharský, 1944.
- RESL, J. *Katechese pro obecné školy*. Praha: U sv. Jindřicha, 1941.
- RÝPAR, F. *Přijď, Pane Ježíši*. Přel. z: Bereit für Jesus, Zlín: Grafia, 1991.
- SCHOTTEROVI, P. a J. a spol. *2. díl: Příprava ke svátosti smíření a svatému přijímání*. Praha: Sdružení salesiánských spolupracovníků, 1991.
- SIMAJCHL, L. *Příprava rodičů a dětí k prvnímu svatému přijímání*. b.m., b.n., b.r.
- STUDENÝ, J. *Katecheta kreslí*. Zlín: Grafia, 1991.
- ŠELINGA, J. *Nejvzácnější dar*. Bratislava: LÚČ vydavatelské družstvo, 2003. ISBN 80-7114-447-9.
- ŠPAČKOVÁ, M., MLÉČKOVÁ, M., SVOBODOVÁ, L. *Bůh k nám přichází*, Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-009-X.

TILMANN, K. *Náboženská výchova dříve a nyní. Katechetická obnova a katechetická praxe.* Přel. D. Pohunková, Vl. Benda, H. Novotná. Brno: Ústřední církevní nakladatelství, 1970.

Z *Religiöse Erziehung und jetzt a Die katechetische Erneuerung und die Praxi des Religionsunterrichtes.*

TOMÁŠEK, F. *Příprava k první svaté zpovědi a k prvnímu svatému přijímání,* Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1967.

VRACOVSKÝ, J. *Chaloupky.* Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-705-1.

ZERHAU, L. *Svátostné pokání v různých liturgických tradicích.* Velehrad: Refugium Velehrad – Roma, 2003. ISBN 80-86715-07-8.

ZUBER, R. *Osudy moravské církve v 18. století.* Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987.

ZVĚŘINA, J. *Teologie agapé.* Praha: Skriptum, 1994. s. 284.

Pastýřské listy 1945-2000. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.

Svátost smíření a eucharistie. Olomouc: Matice cyrilometodějská.

Vyznání víry církve. Přel. V. Feldman. České Budějovice: Sdružení sv. J. Neumanna, 1999.

Z 1. dílu katolického katechismu pro dospělé. ISBN 80-86074-15-3.

Katechetický věstník č. 7. Brno: Katechetické centrum 2007, MK ČR E 12332.

HAVLÁT, P. Re: *Informace o konání přípravy prvokomunikantů ve farnosti* (elektronická pošta) Message to: K. Brychtová 30. 11. 2006 (cit. 12.2. 2007). Osobní komunikace

BRESTOVSKÁ, M. Re: *Informace o konání přípravy prvokomunikantů ve farnosti* (elektronická pošta) Message to: K. Brychtová 30. 11. 2006 (cit. 10.12. 2006). Osobní komunikace.

10 Abstrakt

Příjmení a jméno autora: Bc. Kateřina Brychtová

Instituce: Katedra pedagogiky JU teologická fakulta v Českých Budějovicích

Název práce: Vývoj přípravy dětí na přijetí eucharistie a svátosti smíření

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Michal Kaplánek Th. D.

Počet stran: 75

Počet titulů použité literatury: 52

Abstrakt: Diplomová práce popisuje vývoj přípravy dětí na přijetí prvního svatého přijímání a první svátosti smíření. V jednotlivých obdobích dějin církev různými způsoby předávala víru a svoji nauku. První křesťané vzdělávali nově příchozí křesťany v katechumenátu. Ve středověku se začíná rozvíjet katecheze a především kázání, která mají vzdělávat jak děti, tak dospělé. Dětem a jejich přípravám na přijetí svátostí není věnováno mnoho pozornosti, děti mohou přijmout svátosti až ve starším věku. Změnu v udělování svátostí přináší dekret Pia X. Quam singulari, o časném a častém svatém přijímání dětí, vydaný v roce 1910. Tento dekret až do dnes ovlivňuje konání příprav prvokomunikantů. Ve své práci jsem z dostupné literatury popsala, jak probíhaly přípravy prvokomunikantů od vydání dekretu až do dnešní doby. Uvádím také, jaké metodické materiály využívali ti, kteří přípravy vedli.

Klíčová slova: dekret Quam singular, příprava dětí, svaté přijímání, svátost smíření, prvokomunikanti

Name of the work: Development of the preparation of children for reception of the Sacrament of Eucharist and the Sacrament of Penance

Abstract: The dissertation describes development of the preparation of children for reception of the first Communion and the first confession. In particular time periods of our history the church passed its teaching and faith on in a lot of various ways. The first Christians educated the newcomers in catechism. In the Middle Ages begins the development of catechesis and primarily of preaching, which should educate both children and adults. There isn't still much time devoted to children and their preparations for reception of the sacraments; children cannot receive the sacrament until they reach an older age. Change in a bestowal of the sacraments is brought by a decree Quam singulari promulgated in 1910 by Pius X. It's a decree on the age at which children are to be admitted to first Communion and it still influences the pursuance of preparing the new communicants for the reception of the sacraments. In my work I described, with the help of an available literature, the course of the preparations of the new communicants from the promulgation of the decree until now. I am also stating the methodic materials used by those, who lead those preparations.

Key words: decree Quam singulari, preparation of children, new communicants, the Eucharist, the Sacrament of Penance